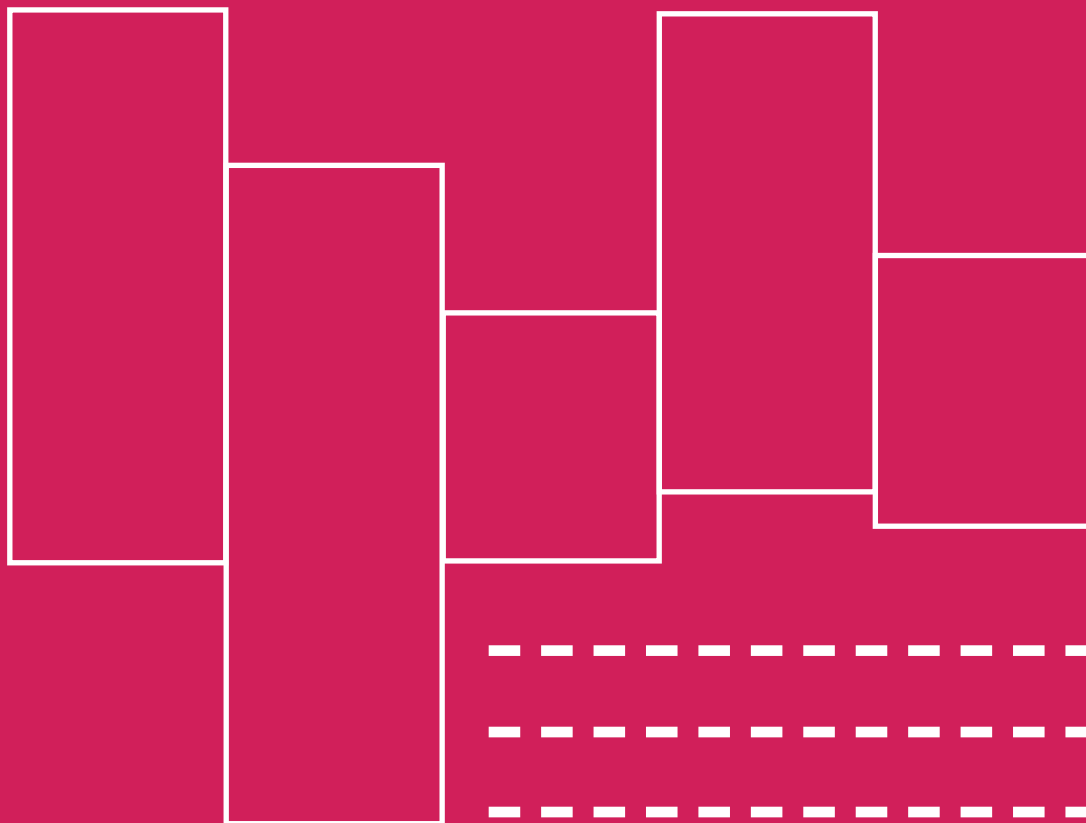

PODACI, A NE ZVONA I PRAPORCI 3

Izveštaj o incidentima motivisanim mržnjom
prema LGBT+ osobama u Srbiji od januara
2017. godine do juna 2020. godine

Miloš Kovačević, Nikola Planojević

Kingdom of the Netherlands

This project is funded by The European Union.

**PODACI,
A NE
ZVONA I
PRAPORCI 3**

Izveštaj o incidentima motivisanim mržnjom prema LGBT+ osobama u Srbiji od januara 2017. godine do juna 2020. godine

Miloš Kovačević, Nikola Planojević

“PODACI, A NE ZVONA I PRAPORCI 3”

Izveštaj o incidentima motivisanim mržnjom prema LGBT+ osobama u Srbiji od januara 2017. godine do juna 2020. godine

Izdavač:

Udruženje *Da se zna!*
Alekse Nenadovića 18/4, 11000 Beograd
www.dasezna.lgbt

Za izdavača:

Dragoslava Barzut

Autori:

Miloš Kovačević
Nikola Planojević

Saradnica:

Emina Ema Ibićević

Uredila:

Dragoslava Barzut

Lektura:

Bojan Krivokapić

Dizajn i prelom:

Ivana Radmanovac

Prevod:

Agencija Spotter

Štampa:

Intra.Net Communications

Mesto: Beograd

Tiraž: 300

ISBN:

978-86-80950-02-0

Publikaciju *Podaci, a ne zvona i praporci 3* – Izveštaj o incidentima motivisanim mržnjom prema LGBT+ osobama u Srbiji od januara 2017. godine do juna 2020. godine priredilo je Udruženje *Da se zna!* u okviru projekata podržanih od strane Ambasade Kraljevine Holandije u Republici Srbiji, Evropske komisije i Fondacije za otvoreno društvo. Stavovi izneti u ovoj publikaciji su isključivo odgovornost Udruženja *Da se zna!* i ne predstavljaju stavove Ambasade Kraljevine Holandije u Republici Srbiji, Evropske komisije i Fondacije za otvoreno društvo.

Kingdom of the Netherlands

This project is funded by The European Union.

This publication was produced with the financial support of the European Union. Its contents are the sole responsibility of and do not necessarily reflect the views of the European Union

SADRŽAJ

6	TABELA SKRAĆENICA
7	KRATAK REČNIK POJMOVA

14 UVOD

18 METODOLOGIJA

20 KLJUČNI REZULTATI

22 I DEO:

INCIDENTI MOTIVISANI MRŽNJOM PREMA KVIR OSOBAMA U 2019. G

24	IZVOR
26	MESTO I LOKACIJA
32	TIP POVREDE
34	PREBRODIOCI
40	PRIJAVA
46	KRATKI OPISI NAJTEŽIH ZLOČINA IZ MRŽNJE
48	PRETNJE
50	FIZIČKO NASILJE
60	VANDALIZAM
60	UNIŠTAVANJE IMOVINE

62 II DEO:

PRIJAVLJENI INCIDENTI MOTIVISANI MRŽNJOM PREMA KVIR OSOBAMA

62	IZVOR
64	MESTO I LOKACIJA
68	TIP POVREDE
69	PREBRODIOCI
74	PRIJAVA
77	STATUS PREDMETA

84 III DEO:

STUDIJE SLUČAJA

85	SRBIJA PROTIV N.B.
86	DRAGOSLAVA BARZUT PROTIV M.K.
88	<i>DA SE ZNA!</i> PROTIV VLADIMIRA DIMITRIJEVIĆA
93	<i>DA SE ZNA!</i> PROTIV MILOVANA BRKIĆA
98	SRBIJA PROTIV D.M.

104	INDEKS TABELA I GRAFIKONA
108	LITERATURA

TABELA SKRAĆENICA

ESLJP	Evropski sud za ljudska prava
ECHR	Evropska konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda
ZZD	Zakon o zabrani diskriminacije
ZJRM	Zakon o javnom redu i miru
ZKP	Zakon o krivičnom postupku
ZoP	Zakon o policiji
KZ	Krivični Zakonik Republike Srbije
ODHIR	Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava
OEBS	Organizacija za Evropsku bezbednost i kooperaciju
URS	Ustav Republike Srbije

KRATAK REČNIK POJMOVA

Aseksualan/na

Pridev koji opisuje osobe koje ne doživljavaju seksualnu privlačnost (aseksualne osobe). Osoba takođe može biti i aromantična, što znači da ne doživljava romantičnu privlačnost.

Biseksualanost

Biseksualna osoba je ona koja je u stanju da formira dugotrajne emotivne, fizičke i romantične odnose sa osobama i istog i suprotnog pola. Biseksualne osobe tokom života mogu da doživljavaju varijacije u tome koji pol ih i u kojoj meri privlači.

Bifobija

Netolerancija, odbojnost i predrasude prema biseksualnim osobama.

Gej

Pridev koji se koristi za opisivanje osoba koje privlače pripadnici istog pola u fizičkom, emotivnom i romantičnom smislu (gej muškarci, gej osobe). Iako se koristi i za žene, za njih je poželjan termin lezbejka (pridev je lezbejski). Treba izbeći upotrebu prideva „homoseksualan“ koji je u očima mnogih gej osoba i lezbejki anahron i uvredljiv.

Govor mržnje

Oblici izražavanja koji su motivisani neprijateljstvom, ili demonstriraju i/ili ohrabruju neprijateljstvo prema određenoj grupi, odnosno prema osobi zbog njihove pripadnosti određenoj grupi. Pošto govor mržnje može ohrabriti ili pratiti zločine iz mržnje, ova dva koncepta su međusobno povezana.

Dela protiv imovine

- Svaki napad usmeren ka uništavanju imovine, koji nije opasan po život. To podrazumeva i ispisivanje uvredljivih slogana ili simbola, lepljenje nalepnica ili plakata, grafite ili bilo koju drugu štetu na imovini, gde se čini da je imovina posebno ciljana zbog činjenice da postoji percepcija veze između vlasnika i kvir zajednice.
- Oštećenja automobila ili druge lične imovine pripadnika kvir zajednice, u slučajevima kada je očigledno da su bili ciljani iz tog razloga.

Dokumentovanje

Pojam dokumentovanja može imati različita značenja u zavisnosti od geografskog konteksta i/ili polja na kojem se primenjuje. Važno je naglasiti da je dokumentovanje proces koji uključuje različite korake, koji mogu varirati u zavisnosti od cilja dokumentovanja. Uopšteno, dokumentovanje je proces organizovanja i klasifikacije prikupljenih podataka tako da su oni dostupni kratkoročno i dugoročno. To podrazumeva kategorizaciju prikupljenih podataka prema određenim kriterijumima (kao što su profil prebrodilaca/učinilaca, kategorije incidenata, pokazateljima predrasude). Dokumentovanje čini podatke dostupnim i pruža mogućnosti za analizu. Analiziranje podataka uključuje obradu statističkih podataka i izradu grafikona i tabela kako bi učinili rezultate što vidljivijim. Dobro dokumentovanje je osnova za dobro izveštavanje i diseminaciju prema relevantnim akterima (državnim organima, evropskim/međunarodnim institucijama, institucijama za ljudska prava itd.), koji mogu preduzeti dalje radnje. Dobro dokumentovanje se može koristiti i za kreiranje efikasnih alatki za zagovaranje koji podržavaju promenu stavova.

Evidencija incidenata motivanih mržnje

U kontekstu beleženja incidenata motivanih mržnjom, ovaj pojam znači da policija ili organizacije civilnog društva vode evidenciju ili zapisnik o svim doživljenim i prijavljenim zločinima/incidentima nastalim iz mržnje. To podrazumeva beleženje ključnih informacija koje se odnose na ove incidente, npr. kada se nešto dogodilo i opis događaja.

Zločin iz mržnje

Zločini iz mržnje predstavljaju krivična dela motivisana predrasudama prema određenim grupama ljudi. Oni se mogu zasnivati, između ostalog, na rodnom identitetu i seksualnoj orijentaciji.

Zločin iz mržnje sadrži dva različita elementa:

- to je delo koje predstavlja krivično delo prema krivičnom pravu, bez obzira na motivaciju počinioca, i
- zločin pri čijem izvršenju, učinilac postupa na osnovu predrasuda.

Stoga, učinilac zločina iz mržnje bira žrtvu na osnovu pripadnosti ili percepcije da žrtva pripada određenoj grupi. Tamo gde zločin podrazumeva štetu nad imovinom, imovina se bira zbog njene povezanosti sa žrtvom i može uključivati mesta okupljanja religijskih grupa, centre za aktivnosti lokalne zajednice, vozila ili porodične kuće.

Interseks

Sveobuhvatni termin koji se odnosi na sve osobe rođene sa reproduktivnim organima i/ili hromozomima (polnim karakteristikama) koji se ne mogu klasifikovati kao striktno muški ili ženski. Ove varijacije se neretko klasifikuju pod varijacije u seksualnom razvoju (DSD – differences in sexual development). Treba izbegavati upotrebu anahronog i uvredljivog termina „hermafrodit“. Iako neki ljudi rođeni kao interseks osobe mogu takođe biti i transrodne, ovo su odvojene pojave i ne treba ih mešati.

Incidenti motivisani mržnjom

Termin opisuje radnje motivisane predrasudama koje se kreću od onih koje su samo uvredljive do onih koji predstavljaju krivična dela. Iako incidenti motivisani mržnjom ne uključuju uvek zločine, takvi incidenti često prethode, prate ili pružaju kontekst za zločin iz mržnje.

Kvir

Pridev korišćen od strane određenih, uglavnom mlađih ljudi, čija seksualna orijentacija nije striktno heteroseksualna (npr. kvir osobe ili kvir žene). Ovi ljudi tradicionalne termine kao što su lezbejka, gej i biseksualna vide kao ograničavajuće ili kao previše povezane sa rasprostranjenim kulturološkim konotacijama koji se na njih lično ne odnose. Neki ljudi koriste izraz kvir ili rodno kvir da opišu svoj rodni identitet ili rodno izražavanje. Nekada se ovaj termin smatrao pogrdnim, ali ga je u savremenom kontekstu deo zajednice preuzeo i „prečistio“ od negativnih konotacija, ali i dalje nije univerzalno prihvaćen termin unutar LGBT+ zajednice. Kada se na kraju LGBT akronima pojavljuje i Q, to uglavnom označava pojam kvir, mada ređe označava i ljude koji još istražuju i ispituju svoju seksualnost (questioning).

Termin „kvir“ se u kontekstu ovog izveštaja koristi kao krovni pojam za sve osobe različite seksualne orijentacije od heteroseksualne, i različitog rodnog identiteta i izražavanja od cisrodnog, te ga kao takvog u ovom kontekstu treba razlikovati od gore navedene upotrebe termina.

LGBT+

Akronim za lezbejke, gej, biseksualne, trans i sve ostale osobe čija je seksualna orijentacija drugačije od strejt i rodni identitet drugačiji od cisrodnog.

Lezbejka

Žena koju dugoročno privlače druge žene u emotivnom, fizičkom i romantičnom smislu. Neke lezbejke preferiraju da se identifikuju rečju gej (gej žene). Treba izbeći upotrebu izraza „homoseksualna“ u opisivanju lezbejki, jer se to smatra uvredljivim.

Monitoring

Široki termin koji opisuje aktivno prikupljanje, verifikaciju i korišćenje informacija po pitanjima ljudskih prava u određenom vremenskom periodu. Praćenje ljudskih prava uključuje praćenje i prikupljanje informacija o incidentima i događajima (izbori, suđenja, demonstracije itd.). Monitoring uključuje vremensku komponentu jer se generalno dešava u dužem vremenskom periodu. U konkretnom kontekstu zločina iz mržnje, svrha nadgledanja je dokumentovanje nasilja motivisanog mržnjom i skretanje pažnje vlasti ili međunarodnih organizacija na kršenje ljudskih prava. Na kraju, monitoring ima za cilj da prikupi dovoljno dokaza o zločinima iz mržnje kako bi se ubedila vlast i javnost da nešto treba učiniti kako bi se poboljšalo stanje ljudskih prava ugroženih grupa. Monitoring se takođe vrši i kako bi se osiguralo da se predstavnici vlasti pridržavaju zakona, smernica ili sporazuma. Takođe, monitoring može prikazati trendove tokom vremena.

Percepcija prebroditeljke/oca

Percepcija prebroditeljke/oca (ili svedoka/inje) je odlučujući faktor u određivanju da li neki incident treba istražiti kao incident motivisan mržnjom. Nijedna pretpostavka u pogledu nedostatka motivacije kao uzroka incidenta ne bi trebalo sprečiti prijavljivanje incidenta kao incidenta motivisanog mržnjom ako prebroditeljka/lac ili svedok/inja ukaže na mogućnost takvog sagledavanja. Prebroditeljka/lac homofobičnog ili transfobičnog zločina iz mržnje ili incidenta ne mora biti pripadnica/k kvir zajednice. Na primer, heteroseksualna osoba koja je verbalno zlostavljana pri izlasku iz gej

bara ima svako pravo da pomisli da je napad motivisan homofobijom, iako on/ona sam nije deo LGBT+ zajednice. Odlučujući faktor leži u percepciji prebroditeljke/oca ili svedoka.

Pokazatelji predrasude

Kriterijumi koji mogu pomoći stručnjacima za sprovođenje zakona u određivanju da li je određen incident počinjen iz mržnje. Ovi kriterijumi nisu sveobuhvatni i svaki slučaj mora biti ispitan u vezi sa konkretnim činjenicama i okolnostima.

Prebroditeljka/lac homofobičnog ili transfobnog zločina/incidenta iz mržnje

Prebroditeljka/lac incidenta/zločina iz mržnje je osoba koja je pretrpela bilo kakav incident, koji može ali ne mora predstavljati krivično delo, a koje prebroditeljka/lac ili bilo koje drugo lice smatraju motivisanim predrasudama ili mržnjom na osnovu njegove/njene seksualne orijentacije, rodnog identiteta i/ili rodnog izražavanja. Termini „prebroditeljka“ odnosno „prebrodilac“ koriste se u tekstu kao zamena za termin „žrtva“ ili „oštećena/i“. Termin „prebroditeljka/lac“ je izabran kao najverodostojniji prevod engleske reči „survivor“ koji se često koristi umesto reči „victim“. Kroz ovu jezičku izmenu skreće se pažnja na aktivnu ulogu osoba koje su pretrpele nasilje i/ili diskriminaciju u borbi sa posledicama incidenta koja je u nedovoljnoj meri istaknuta u terminima koji se dominantno upotrebljavaju za osobe koje su pretrpele nasilje i/ili diskriminaciju.

Sekundarna viktimizacija

Kada osoba koja je pretrpela zločina iz mržnje, primeti nedostatak posvećenosti ili razumevanja u reakciji policije, to može imati efekat sekundarne viktimizacije.

Transrodnost

Pojmovi „transrodna osoba“ ili „trans osoba“ opisuju osobu čiji se rodni identitet ili rodno izražavanje razlikuju od pola koji im je pripisan po rođenju. Trans* (sa asteriskom) je noviji termin koji obuhvata raznolikost iskustava u okviru trans zajednice i funkcioniše kao krovni termin za različite vrste trans identiteta; trans (bez asteriska), najpreciznije se odnosi na trans žene i trans muškarce, dok se asterisk odnosi na posebnu crtu u naporima da se uključe svi necisrodni identiteti, uključujući tu i transrodne, transpolne osobe, transvestite, rodno kvir (eng. genderqueer) osobe, rodno fluidne, osobe koje se rodno ne konformiraju, osobe koje se poigravaju sa rodom, arodne, osobe trećeg roda, two-spirit (odnosi se na severnoameričke

urođenike koji igraju jednu ili više pomešanih rodni uloga koje se tradicionalno mogu naći kod mnogih američkih i kanadskih urođenika).

Transpolnost/Transseksualnost

Transpolna (transeksualna) osoba je osoba čiji rodni identitet odgovara drugom polu od onoga koji joj je pripisan po rođenju. Izraz se često vezuje za one osobe koje prolaze ili koje žele da prođu kroz medicinsku tranziciju, pa u medicinskoj literaturi često nailazimo na pojmove MuŽ (od muškog ka ženskom, muško u žensko, eng. MtF) i ŽuM (od ženskog ka muškom, žensko u muško, eng. FtM).

Transfobija

Netolerancija, odbojnost i predrasude prema trans osobama.

-

Fizički napad

- Svaki napad na osobu koji potencijalno može izazvati ozbiljnu fizičku povredu.
- Napad oružjem ili bilo kojim drugim predmetom koji može naneti povrede.
- Svaki fizički napad na osobu ili grupu, koji ne predstavlja pretnju njihovom životu i nije ozbiljan. Tu su uključeni blaži slučajevi napada.

Neuspeli pokušaji napada usled samoodbrane ili bekstva prebrodioteljke/oca

Bacanje predmeta na osobu ili grupe, uključujući i slučajeve kada predmet promaši cilj.

Heteroseksualan/na

Termin koji se koristi da opiše osobe čija je fizička, romantična i emotivna privlačnost usmerena ka osobama suprotnog pola. Takođe se koristi i izraz „strejt“.

Homofobija

Netolerancija, odbojnost i predrasude prema gejevima i lezbejkama.

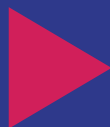
Cisrodnost

Cisrodna osoba, cisrodnost, cis je termin koji se koristi da opiše osobe koje nisu trans, tj. čiji je pol pripisan im po rođenju u skladu sa njihovim osećanjem svog

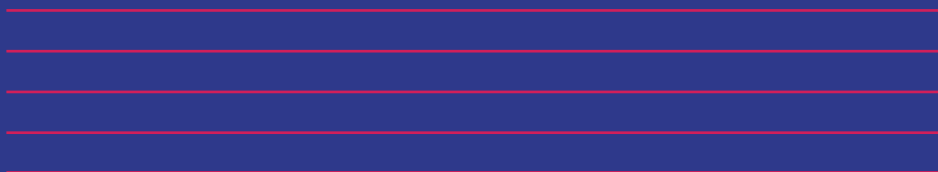
roda. Dolazi iz latinskog jezika i znači s ove strane, koristi se na isti način kao i heteroseksualan (heteroseksualnost, heterosekualna osoba) koji se odnosi na osobe koje nisu homoseksualne orijentacije.

Coming out/autovanje

Celoživotni proces prihvatanja svog LGBT+ identiteta i njegovog otkivanja drugima. Autovana osoba ili osoba koja je aut (eng. out) koja svoju seksualnu orijentaciju i/ili rodni identitet otvoreno pokazuje u ličnom, javnom i profesionalnom životu.

UVOD

Naša bezbednost, najuže shvaćena kao sprečavanje napada na fizički integritet, ne stiće se pukim prepuštanjem samovolji vlasti u zamenu za iluzornu garanciju da će nas ona zaštititi od svakog rizika od agresije. Naprotiv, sigurnost građana proistiće iz zaštite zakona od svake vrste zloupotrebe moći, bilo da dolazi od privatnih lica ili javnih aktera. Imperativ sigurnosti, na kojem je utemeljen moderni pravni poredak, pretpostavlja strogu pravnu jednakost pojedinaca, bez obzira na njihov položaj u društvu. Daleko od toga da opravdava svemoć vlasti, on podrazumeva njeno potčinjavanje zakonu i, shodno tome, efikasnu zaštitu najugroženijih grupa.

Demokratska snaga pravnog sistema meri se njegovom sposobnošću da bezinteresno funkcioniše, odnosno da garantuje zaštitu zakona, onima koji, u pojedinačnim slučajevima ili sistematski, ne poseduju nikakve druge ekonomske, društvene i kulturne resurse za zaštitu svojih interesa. U tom smislu, odlučujući pokazatelj jeste sudbina namenjena onima koji se, poput kvir (queer)¹ zajednice, nalaze u situaciji ekonomske i društvene ranjivosti. Nivo pravne zaštite ugroženih građana može ojačati ili pak oslabiti sigurnost svakog pojedinca. Što je veći podsticaj vlasti da poštuje prava kvir osoba, to će biti naklonjenija poštovanju prava onih građana i građanki koji su u boljoj poziciji da ih zahtevaju. Isto važi i u obrnutom slučaju – slaba zaštita kvir zajednice lako se proširuje i na druge.

Izveštaj koji je pred vama je rezultat rada Udruženja *Da se zna!* na monitoringu i dokumentovanju protivpravnog postupanja motivisanog mržnjom prema kvir osobama ili, drugim rečima, protivpravnog postupanja motivisanog predrasudom prema stvarnoj ili pretpostavljenoj seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu i rodnom izražavanju (SORI)² prebroditeljke/oca.³ Prvi deo izveštaja čini kvantitativna analiza protivpravnog postupanja motivisanog SORI u periodu od 1. januara do 31. decembra 2019. godine u Srbiji, kao i pojedinačni opisi slučajeva fizičkog nasilja, pretnji, vandalizma i uništavanja imovine. Središnji deo izveštaja čini kvantitativna analiza nadležnih organa prijavljenog protivpravnog postupanja motivisanog SORI prebroditeljke/oca u periodu od 1. januara 2017. godine do 30. juna 2020. godine

1 Termin „kvir” se u ovom kontekstu koristi kao krovni pojam za sve osobe različite seksualne orijentacije od heteroseksualne, i različitog rodno identiteta i izražavanja od cisrodno. Ovde, „kvir” obuhvata sve LGBT+ osobe, te ga kao takvog u ovom kontekstu treba razlikovati od upotrebe termina „kvir” kojom se iskazuje protivljenje identitetskim politikama. Za detaljnije razmatranje termina „kvir”, videti: Planojević, N., „Kvir kao inkluzivniji termin za LGBT+ porodicu”, (internet), 5. jun 2020., dostupno na: <http://blog.dasezna.lgbt/2020/06/05/kvir-kao-inkluzivniji-termin-za-lgbt-porodicu/> (pristupljeno 25. jula 2020).

2 Za odrednice: seksualna orijentacija, rodni identitet i rodno izražavanje će se dalje u tekstu koristiti akronim SORI, po ugledu na sada već uvreženi engleski akronim SOGIE (sexual orientation, gender identity and gender expression) za navedena lična svojstva.

3 Termini „prebroditeljka” odnosno „prebrodilac” koriste se u tekstu kao zamena za termin „žrtva” ili „oštećena/i”. Termin „prebroditeljka/lac” je izabran kao najverodostojniji prevod engleske reči „survivor” koji se često koristi umesto reči „victim”.

i reakcije krivično-pravnog sistema. Završni deo izveštaja čini pet studija slučaja protivpravnog postupanja motivisanog SORI u kojoj je procesuiranje počinitelja u najvećoj meri odmaklo i one nisu nužno vezane za posmatrane periode iz prvog i središnjeg dela izveštaja.

U kvantitativnom delu izveštaja pod terminom „protivpravnog postupanja“ podrazumeva se postupanje zabranjeno Krivičnim zakonikom⁴ (u daljem tekstu: KZ), Zakonom o javnom redu i miru⁵ (u daljem tekstu: ZJRM) i postupanje zabranjeno Zakonom o zabrani diskriminacije⁶ u daljem tekstu: ZZD), sa izuzetkom diskriminatornog postupanja kojim nije oštećen/a konkretan/a pojedinak/ac ili grupa, nego čitava kvir zajednica. Protivpravno postupanje koje nije obuhvaćeno kvantitativnim delom izveštaja se pre svega odnosi na govor mržnje izrečen u medijskom prostoru, ali i institucionalnu diskriminaciju.⁷

Protivpravno postupanje motivisano predrasudom prema stvarnoj ili pretpostavljenoj SORI prebroditeljke/oca (u daljem tekstu: „incidenti motivisani mržnjom” ili samo „incidenti”) predstavljaju oblik kriminaliteta sa kojim prebrodioci, nadležne institucije i šira javnost još uvek nisu dovoljno upoznati. U vezi sa monitoringom i dokumentovanjem incidenata motivisanih mržnjom karakteristične su dve prepreke: nedovoljna prijava, odnosno faktori koji obeshrabruju prebroditeljku/oca da prijavi incident nadležnim organima (*under-reporting*) i nedovoljno prepoznavanje motiva učinioca, odnosno faktori koji rezultiraju time da incident ne bude zabeležen kao da je motivisan predrasudom prema SORI prebroditeljke/oca (*under-recording*). Zajedno, ove dve prepreke stvaraju takozvanu „tamnu brojku“, odnosno broj incidenata koji ili nisu uopšte prijavljeni ili su prijavljeni, ali ih nadležni organi pogrešno ne kvalifikuju kao incidente motivisane mržnjom.

Srbija i dalje nije razvila sistem za obeležavanje slučajeva zločina iz mržnje, niti je počela transparentno i nedvosmisleno da o njima izveštava. Nedostatak zvaničnih podataka o zastupljenosti ovog oblika kriminaliteta odražava nerealnu sliku kreatora politika, donosioca odluka, ali i šire javnosti o ozbiljnosti problema sa kojima

4 Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

5 Zakon o javnom redu i miru, *Službeni glasnik RS*, br. 6/2016 i 24/2018.

6 Zakon o zabrani diskriminacije, *Službeni glasnik RS*, br. 22/2009.

7 Institucionalna diskriminacija nastaje usled donošenja odluka ili usled primene praksi institucija koje proizvode štetne posledice po pripadnice/ke određenih grupa. Primer institucionalne diskriminacije LGB osoba iz 2019. godine su diskriminatorne odredbe Pravilnika o bližim uslovima, kriterijumima i načinu izbora, testiranja i procene davaoca reproduktivnih ćelija i embriona Ministarstva zdravlja Republike Srbije kojima se praktično uskraćuje pravo LGB osobama da budu davaoci. Naime, davalac ne može biti lice sa „anamnezom homoseksualnih odnosa” u poslednjih pet godina. Ovakvom odredbom se homoseksualni odnosi stavljaju u kontekst bolesti (anamneza), a potencijalni davaoci bi praktično bili pitani o svojoj seksualnoj orijentaciji što je u suprotnosti sa Zakonom o zabrani diskriminacije.

se suočavaju kvir osobe u Srbiji. Pored toga, treba imati na umu da su nedovoljno prepoznavanje i nedovoljna prijavljivanje incidenata motivisanih mržnjom povezani i da neprepoznavanje motiva učinioca incidenta od strane nadležnih institucija može dodatno da obeshrabri kvir osobe da ih prijave.

Jedini zvanični statistički podaci su oni koje Republika Srbija dostavlja Kancelariji za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS). Međutim, statistika koju država dostavlja ovim putem daje vrlo ograničenu sliku o rasprostranjenosti zločina iz mržnje. Zbog toga je cilj ovog izveštaja da obezbedi pouzdan, jasan i nedvosmislen presek stanja bezbednosti kvir zajednice i doprinese utvrđivanju stvarne rasprostranjenosti incidenata motivisanih mržnjom na teritoriji Republike Srbije, kao i da sa time upozna, pre svega, nadležne institucije, a zatim i domaću i međunarodnu javnost.

S obzirom na to da je ovo treća godina za redom kako Udruženje *Da se zna!* objavljuje izveštaj o incidentima motivisanim mržnjom u Srbiji i da su podaci uglavnom uporedivi, ovaj izveštaj ukazuje i na određene trendove u pogledu stepena bezbednosti kvir osoba u Srbiji. Neophodno je, međutim, pristupiti podacima iz ove publikacije oprezno, jer ona ne predstavlja istraživanje sprovedeno na reprezentativnom uzorku, nego godišnji izveštaj o incidentima motivisanim mržnjom o kojima Udruženje *Da se zna!* ima saznanja. S druge strane, prednost ovog izveštaja u odnosu na kvantitativna istraživanja sprovedena sa velikim brojem ispitanika/ca na sličnu temu je u tome što ga odlikuju podaci većeg stepena pouzdanosti. Naime, kvantitativna online istraživanja koja se sprovode na velikom broju ispitanika najčešće ne uključuju nikakvu verifikaciju dobijenih podataka. To znači da se istraživači oslanjaju isključivo na samoprocenu učesnika/ca istraživanja. Usled neznanja ili nevladanja vokabularom, ponekad ispitanici mogu pogrešno da kvalifikuju svoje iskustvo. Zbog toga je važno da prikupljeni podaci prođu određenu verifikaciju istraživača. U svim incidentima obuhvaćenim ovim izveštajem proverena je ispravnost kvalifikacije incidenta kroz poređenje sa njegovim opisom. Kroz razgovor sa prebrodiocima koji nisu anonimno prijavili incident bilo je moguće pribaviti dodatne podatke i precizirati inicijalnu prijavu.

METODOLOGIJA

01. _____

02. _____

03. _____

04. _____

Od 2015. godine prebrodiocima i svedocima incidentata motivisanih mržnjom omogućeno je da slučajeve prijave Udruženju *Da se zna!* kroz tri zvanična kanala: putem elektronske pošte, kontakt forme i onlajn upitnika koji se nalaze na veb-sajtu udruženja www.dasezna.lgbt. U okviru programa psihološke podrške na svake dve nedelje se organizuje grupna psihoterapija za kvir osobe, a u okviru programa za mlade svakog meseca se organizuju edukativni susreti mladih kvir osoba. Kvir zajednica se takođe okuplja jednom godišnje kroz organizaciju kulturnog i govornog programa tokom Nedelje ponosa i Meseca ponosa. Kroz direktnu komunikaciju sa pripadnicima zajednice na navedenim i drugim sličnim susretima, članovi tima dobijaju saznanja o incidentima motivisanim mržnjom. S obzirom na snažno prisustvo na društvenim mrežama, određeni broj incidentata se Udruženju prijavljuju i ovim putem. Pored saznanja o incidentima koje se dobija direktno od prebrodilaca i svedoka, na veb-sajtu Udruženja postoji mogućnost da i organizacije civilnog društva prijave incidente motivisane mržnjom. Na kraju, vrši se monitoring izveštavanja medija o pitanjima od značaja za kvir zajednicu, kao i izveštavanje medija o incidentima motivisanim SORI prebrodilaca. Mediji tako predstavljaju još jedan od kanala kojim se dolazi do saznanja o manjem broju incidentata.

Onlajn upitnik putem kojeg prebrodioci i svedoci incidentata motivisanih mržnjom mogu da prijave slučajeve Udruženju *Da se zna!* je sačinjen iz četiri koraka. Prvi je sačinjen samo iz jednog pitanja zatvorenog tipa u kojem osoba koja prijavljuje incident može da izabere da li ga prijavljuje kao prebrodilac ili svedok(inja) i da li je incident koji prijavljuje počinjen nad pojedincem/kom ili grupom. U skladu sa odgovorom na ova pitanja, prilagođavaju se pitanja u ostalim koracima. Drugi korak je sačinjen od tri pitanja zatvorenog tipa o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu i starosti prebroditeljke/oca. Treći korak je sačinjen od četiri pitanja zatvorenog tipa i tri pitanja otvorenog tipa o samom incidentu (datum, vreme, lokacija, mesto, opis incidenta, itd), kao i pitanja o tome da li je incident prijavljen nadležnim institucijama. U zavisnosti od toga da li je incident prijavljen ili nije prijavljen institucijama, poslednji korak je sačinjen od zatvorenih pitanja o reakciji institucija ili razlozima zbog kojih incident nije prijavljen.

Onlajn upitnik za prijavu incidentata od strane organizacija civilnog društva je analogan onlajn upitniku za prebrodioce i svedoke incidentata motivisanih mržnjom. Svedoci i prebrodioci koji su se odlučili da prijave incidente putem elektronske pošte, kontakt forme, direktne komunikacije i društvenih mreža, to su činili u slobodnoj formi. Na osnovu izjave u slobodnoj formi i dalje komunikacije sa prebroditeljkom/ocem ili svedok(inj)om incidenta, tim Udruženja *Da se zna!* je kategorizovao informacije o prebroditeljki/ocu i incidentu prema kategorijama iz onlajn upitnika. U slučajevima koji su prijavljeni nadležnim organima, a u kojima je postojala mogućnost stupanja u kontakt sa prebrodiocima (incidenti koji nisu prijavljeni anonimno) informacije o toku slučaja su prikupljane kroz direktnu komunikaciju sa prebrodiocima. Tokom juna i jula 2020. godine se vršila statistička obrada prikupljenih podataka, kvalitativna analiza odgovora dobijenih na pitanja otvorenog tipa, koja dopunjavaju razumevanje kvantitativnih rezultata i pisanje izveštaja.

KLJUČNI REZULTATI

- ▶ Tokom 2019. godine učinjena su i dokumentovana 63 protivpravna akta motivisana SORI prebroditeljke/oca, što je za 50% više nego prethodne godine.
- ▶ Već tri godine za redom nasilje je oblik protivpravnog postupanja motivisanog SORI koji se u najvećoj meri beleži, dok se diskriminacija dešava u manjoj meri ili je u manjoj meri prepoznata kao problem vredan prijave.
- ▶ Tokom 2019. godine učinjeno je i dokumentovano 27 fizičkih napada, od toga 12 pri kojima su prebrodiocima nanete telesne povrede. Udeo fizički nasilnih incidenata u ukupnom broju dokumentovanih incidenata je za 28,1% veći u odnosu na prethodnu godinu.
- ▶ Tokom 2019. branitelji ljudskih prava su bili prebrodioci u 19% dokumentovanih incidenata, što je duplo više nego prethodne godine.
- ▶ Mladi cis gejevi iz Beograda su najčešće prebrodioci dokumentovanih incidenata motivisanih mržnjom.
- ▶ Višestruko veći procenat incidenata motivisanih mržnjom je prijavljen policiji i tužilaštvu 2019. godine nego u godini koja joj je prethodila. Međutim, većina dokumentovanih incidenata je i dalje prijavljena samo Udruženju *Da se zna!*
- ▶ Većina policiji i tužilaštvu prijavljenih incidenata motivisanih mržnjom su i dalje u predistražnom postupku. Čak 87,1% prebrodilaca nema nikakvu informaciju da je uopšte postupano po prijemu krivične prijave.

I DEO:

INCIDENTI MOTIVISANI MRŽNJOM PREMA KVIR OSOBAMA U 2019. GODINI

Tokom 2019. godine učinjena su i dokumentovana 63 protivpravna akta motivisanih SORI prebroditeljke/oca. Od ukupnog broja dokumentovanog protivpravnog postupanja, u 50 (79,4%) slučajeva su izvršena isključivo krivična dela ili prekršaji, u 11 (17,5%) isključivo diskriminacija, a u dva (3,2%) je pri izvršenju krivičnog dela ili prekršaja prebroditeljka/lac i diskriminisan/a.

Udeo krivičnih dela i diskriminacije u ukupnom broju incidenata je gotovo isti kao i u prethodne dve godine. Ovakva struktura dokumentovanog protivpravnog postupanja ukazuje na to da je nasilje i dalje najveći problem kvir zajednice, dok se diskriminacija dešava u manjoj meri ili je u manjoj meri prepoznata kao problem vredan prijave.

Protivpravno postupanje	2017	2018	2019
Krivično delo/prekršaj	74,1%	78,6%	79,4%
Diskriminacija	22,2%	14,3%	17,5%
Krivično delo/prekršaj i diskriminacija	3,7%	7,1%	3,2%

Tabela 1.1. Uporedni prikaz protivpravnog postupanja u procentima

Udruženje *Da se zna!* je 2019. godine zabeležilo 21 (50,0%) incident motivisan mržnjom više nego 2018. godine. Iako je ohrabrujuća veća spremnost prebrodilaca i svedoka incidenata motivisanih mržnjom da slučajeve prijave *Da se zna!*, treba imati u vidu da dokumentovani slučajevi i dalje predstavljaju samo vrh ledenog brega nasilja i diskriminacije nad kvir zajednicom u Srbiji. Teško da se broj dokumentovanih incidenata može interpretirati drugačije ukoliko se uzme u obzir da je 17% pripadnika kvir zajednice pretrpelo fizičko ili seksualno nasilje u prethodnih pet godina, dok je čak 41% pripadnika kvir zajednice pretrpelo blaže zlostavljanje u prethodnih godinu dana zbog toga šta jesu ili zbog toga koga vole (European Union Agency for Fundamental Rights 2020: 40–44). Stoga se dokumentovana 63 incidenta motivisana mržnjom nikako ne smeju uzeti kao *podaci o svim incidentima koji su se počinjeni, nego isključivo kao podaci o incidentima koji su izvesno počinjeni u posmatranom periodu.*

Protivpravno postupanje	2018	2019
Krivično delo/prekršaj	78,6%	79,4%
Diskriminacija	14,3%	17,5%
Krivično delo/prekršaj i diskriminacija	7,1%	3,2%

Tabela 1.2. Uporedni prikaz protivpravnog postupanja u apsolutnim borojevima

IZVOR

Saznanja o incidentima motivisanim mržnjom udruženje *Da se zna!* je u 51 (80,9%) slučaju dobilo direktno od prebrodilaca, u 11 (17,5%) od svedoka i u jednom (1,6%) iz medija. Ni u jednom slučaju izvor informacija nisu bile druge organizacije civilnog društva i nadležne institucije.

Izvor informacija	Broj incidenata	Procenat
Prebrodioci	51	80,9%
Svedoci	11	17,5%
Mediji	1	1,6%
Organizacije civilnog društva	0	0,0%
Nadležne institucije	0	0,0%
Ostalo	0	0,0%

Tabela 1.3. Prikaz incidenata prema izvoru informacija u 2019. Godini

Grafikon 1.1. Prikaz incidenata prema izvoru informacija u 2019. Godini

U odnosu na podatke iz prethodne dve godine možemo zaključiti da postoji trend rasta prijave incidenata od strane svedoka i trend opadanja prijave od strane drugih organizacija civilnog društva. Gotovo udvostručeni procenat incidenata prijavljenih od strane svedoka u odnosu na 2018. godinu ukazuju na brz rast svesti građana o neprihvatljivosti diskriminacije i nasilja, uključujući i ono počinjeno nad kvir zajednicom. U odnosu na 2018. godinu postoji blagi rast incidenata prijavljenih od strane prebrodilaca, ali on i dalje nije dostigao nivo iz 2017. godine.

Izvor informacija	2017.	2018.	2019.
Prebrodioci	88,9%	78,6%	80,9%
Svedoci	0%	9,5%	17,5%
Mediji	0%	2,4%	1,6%
Organizacije civilnog društva	11,1%	9,5%	0%
Nadležne institucije	0%	0%	0%
Ostalo	0%	0%	0%

Tabela 1.4. Uporedni prikaz incidenata prema izvoru informacija

MESTO I LOKACIJA

Tri četvrtine dokumentovanih incidenata, čak 47 (74,6%) je počinjeno u Beogradu. U Novom Sadu je počinjeno šest incidenata (9,5%). Po jedan incident (1,6%) zabeležen je u Vršcu, Smederevu, Subotici i Novom Pazaru. Kada se radi o manjim mestima, dokumentovan je po jedan incident (1,6%) u Ljigu, Majdanpeku, Inđiji, Tutinu, Kuli i Šimanovcima.

Lokacija	Broj incidenata	%	Tip lokacije	Broj incidenata	%			
Beograd	47	74,6%	Glavni grad	47	74,6%			
Novi Sad	6	9,5%	Ostali gradovi	10	15,9%			
Smederevo	1	1,6%						
Novi Pazar	1	1,6%						
Subotica	1	1,6%						
Inđija	1	1,6%						
Tutin	1	1,6%						
Kula	1	1,6%						
Vršac	1	1,6%				Manja mesta	6	9,5%
Šimanovci	1	1,6%						
Majdanpek	1	1,6%						
Ljig	1	1,6%						

Tabela 1.5. Prikaz incidenata prema lokaciji i tipu lokacije u 2019. godini

Grafikon 1.2. Prikaz incidenata prema tipu lokacije u 2019. Godini

Udeo dokumentovanih incidenata počinjenih u Beogradu je relativno stabilan i nesrazmerno visok u odnosu na ostala mesta. Ovo može da ukazuje na to da je pogrešna predstava o Beogradu kao tolerantnijoj i liberalnijoj sredini u odnosu na ostala mesta u Srbiji. Procenat dokumentovanih slučajeva u ostalim gradovima i manjim mestima varira iz godine u godinu.

Tip lokacije	2017	2018	2019
Glavni grad	66,7%	76,2%	74,6%
Ostali gradovi	29,6%	9,5%	15,9%
Manja mesta	3,7%	14,3%	9,5%

Tabela 1.6. Uporedni prikaz incidenata prema tipu lokacije

Najveći broj incidenata je počinjen na otvorenim javnim površinama. Javna urbana dobra poput ulica, parkova i trgova koja bi trebalo da pripadaju u jednakoj meri svima, za mnoge kvir osobe su mesta straha i radikalne nesigurnosti. Iako se Parada ponosa već godinama odvija bez većih incidenata, podaci pokazuju da ostalim danima pripadnici kvir zajednice i dalje ne mogu bezbedno da šetaju ni Beogradom, niti ostalim gradovima i mestima u Srbiji. Osamnaest (28,6%) incidenata koji su počinjeni na otvorenim javnim površinama i tri (4,8%) incidenta počinjena u javnom prevozu zabrinjavaju još više ako se uzme u obzir da je kvir zajednica u Srbiji jedna od kvir zajednica u Evropi koja je u najvećoj meri "disciplinovana" homofobijom i transfobijom svojih sugrađana. Svaka druga kvir osoba u Srbiji izbegava određena mesta, a 71% istopolnih parova se nikada ne drži za ruke u javnosti iz straha od incidenata motivisanog mržnjom (Ibid. 26–27).

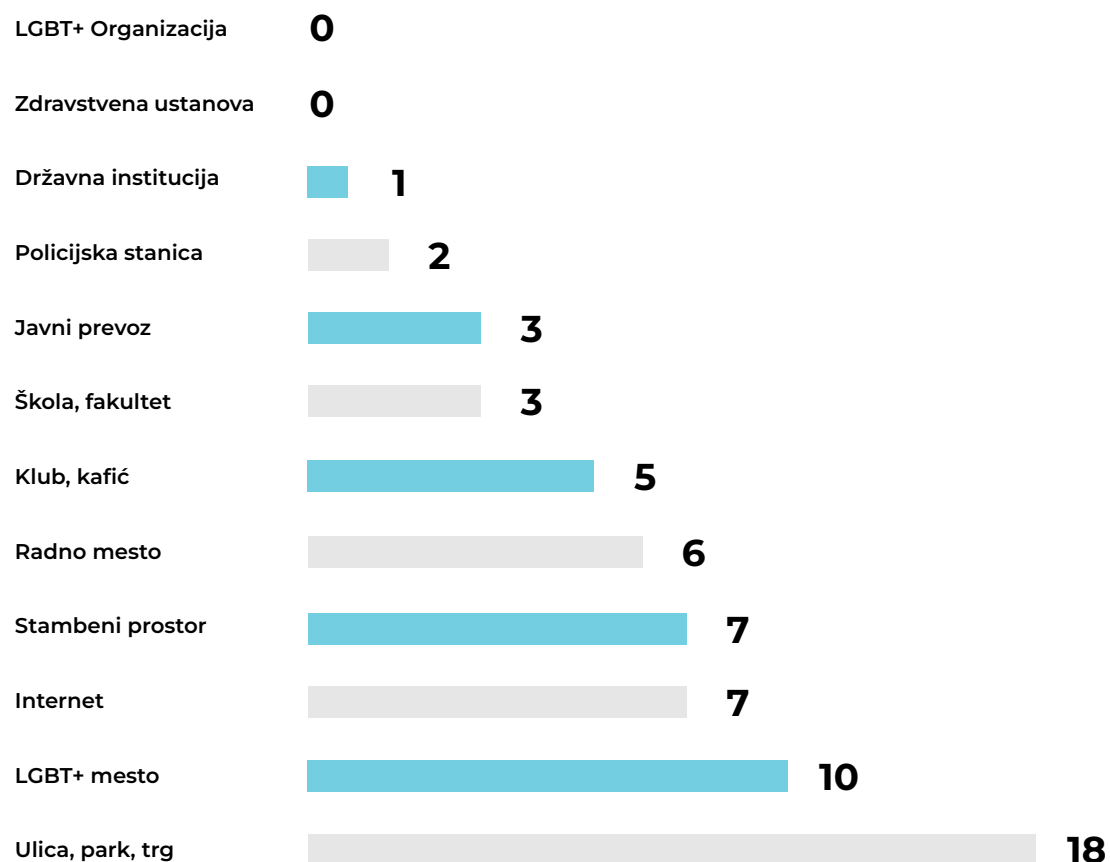
Nasilje na otvorenim javnim površinama je u direktnoj vezi sa i dalje dominantnom homofobičnom idejom o „četiri zida“, odnosno sa stavom da kvir osobama nije mesto u javnoj sferi koji ima najveći deo cis heteroseksualnih osoba u Srbiji. Iako na deklarativnom nivou protiv nasilja nad bilo kime, građani Srbije čine i tolerišu nasilje nad kvir osobama, pogotovo nad onim koje prkose ideji o tome da im na nekim mestima nije mesto. Zbog toga je važno da se kroz česte Parade ponosa i slične manifestacije i proteste cis heteroseksualna javnost suoči sa činjenicom seksualne i rodne varijantnosti.

Posebno je poražavajuće što kvir zajednici u Srbiji nije omogućeno da bude sigurna ni „u svoja četiri zida“. O tome govori podatak da je 10 (15,9%) incidenata počinjeno na LGBT+ mestu i 8 (12,7%) u stambenom prostoru prebrodilaca. U odnosu na 2018. godinu, porasto je broj incidenata počinjenih na LGBT+ mestu, dok je broj incidenata počinjenih u stambenom prostoru prebrodilaca opao. Dokumentovano je šest (9,5%) incidenata koji su počinjeni na radnom mestu. Tri (4,8%) dokumentovana incidenta počinjena su u školi, odnosno na fakultetu.

Nema dostojanstvenog rada bez jednakih mogućnosti za zapošljavanje i jednakog tretmana na radnom mestu. Nažalost, za mnoge kvir nezaposlene, prekarne radnice i radnike, pa čak i one sve malobrojnije u standardnom radnom odnosu dostojanstven rad je daleko od stvarnosti. Kvir zajednica se suočava sa diskriminacijom na tržištu rada iako je nejednako postupanje zasnovano na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu zabranjeno Zakonom o radu i Zakonom o zabrani diskriminacije. Glavni razlog za to je što se antidiskriminaciona regulativa obesmišljava otežanim pristupom pravdi usled visokih troškova i predugog trajanja sudskih postupaka. Tri (4,8%) dokumentovana incidenta počinjena su u školi, odnosno na fakultetu. Uprkos tome što se mnogi iz kvir zajednice suočavaju sa diskriminacijom i maltretiranjem tokom obrazovnog procesa, čime im se smanjuju izgledi za pronalazak radnog mesta, kvir osobe su isključene iz afirmativnih akcija koje se sprovode u sferi zapošljavanja. Diskriminacija se nakon školovanja nastavlja i na radnom mestu, u ekstremnim slučajevima rezultira fizičkim zlostavljanjem kvir radnica i radnika od strane kolega i nadređenih, a u bar jednom slučaju je došlo i do fatalnog ishoda. Početkom 2019. godine jedan član kvir zajednice izvršio je samoubistvo nakon što je bio izložen maltretiranju na radnom mestu zbog svoje seksualne orijentacije. Svi zajedno moramo da radimo na stvaranju radnog okruženja u kojem će se kvir radnice i radnici osećati prihvaćeno i moći da rade bez straha od stigmatizacije, diskriminacije, maltretiranja i nasilja. Dostojanstven rad podrazumeva poštovanje svačijih prava, a ne samo onih čiju seksualnu orijentaciju i/ili rodni identitet većina smatra legitimnim.

Preko tri četvrtine osoba koje su prijavile zločin iz mržnje policiji ili tužilaštvu 2017. godine negativno je ocenilo način na koji su tretirani. U nekim slučajevima su prebrodioci bili izloženi uvredama, pa čak i fizičkom nasilju policijskih službenika. U izveštaju udruženja *Da se zna!* o protivpravnom postupanju motivisanom homofobijom i transfobijom u 2018. godini opisano je verbalno nasilje počinjeno od strane policijskih službenika nad trans ženom. U 2019. godini su dokumentovana dva (3,2%) diskriminatorna incidenta počinjena od strane policijskih službenika u policijskoj stanici nad cis gej mladićem i na graničnoj kontroli nad trans muškarcem. Još više je zabrinjavajuće što je u 2019. godini zabeležen i fizički napad koji se dogodio na ulici, ali koji je počinio policijski službenik nakon što je pri pretresu cis gej mladića pronašao zastavu duginih boja u njegovom rancu. Ovi slučajevi pokazuju da određeni pripadnici policije, ne samo da se ne bore protiv zločina iz mržnje, nego ih i sami čine, time aktivno urušavajući tek uspostavljen odnos poverenja sa kvir zajednicom.

Grafikon 1.3: Prikaz incidenta prema mestu u 2019. godini

Mesto	2018.		2019.	
	Broj incidenata	%	Broj incidenata	%
Ulica, park, trg	11	26,2%	18	28,6%
LGBT+ mesto	2	4,8%	10	15,9%
Internet	5	11,9%	7	11,1%
Stambeni prostor	9	21,4%	8	12,7%
Radno mesto	5	11,9%	6	9,5%
Klub, kafić	2	4,8%	5	7,9%
Škola, fakultet	3	7,1%	3	4,8%
Javni prevoz	1	2,4%	3	4,8%
Policijska stanica	1	2,4%	2	3,2%
Državna institucija	0	0,0%	1	1,6%
Zdravstvena ustanova	2	4,8%	0	0,0%
LGBT+ Organizacija	0	0,0%	0	0,0%
Telefon	1	2,4%	0	0,0%

Tabela 1.7. Uporedni prikaz incidenata prema mestu

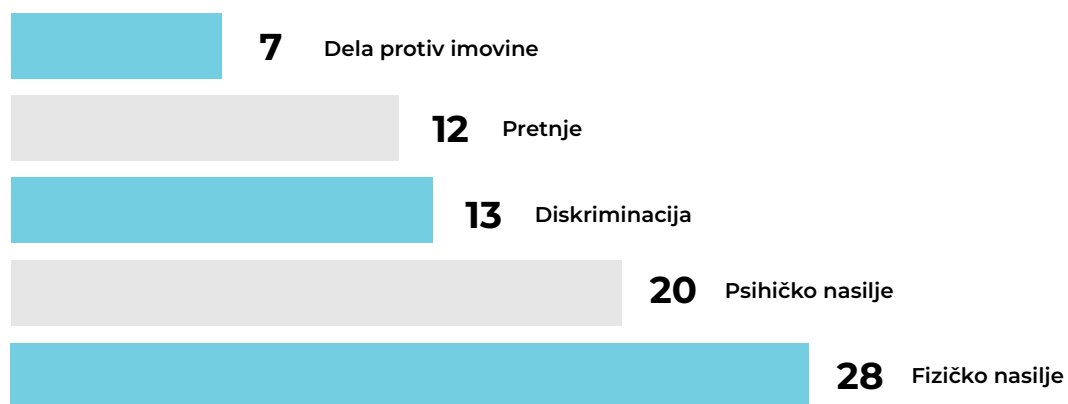
TIP POVREDE⁸

Pored rasta ukupnog broja dokumentovanih incidenata, u 2019. godini je zabeležen i rast njihove okrutnosti. U skoro pola dokumentovanih incidenata, 27 (42,9%) počinjeno je fizičko nasilje nad prebrodiocima što je udeo fizičkog nasilja u ukupnom broju incidenata koji je za 28,1% veći u odnosu na onaj iz 2018. godine.

Procentat fizički nasilnih incidenata	2017.	2018.	2019.
	29,6%	33,5%	42,9%

Tabela 1.8. Uporedni prikaz udela fizički nasilnih incidenata u ukupnom broju incidenata

Od 27 incidenata koji su uključivali fizičko nasilje, u 12 su prebrodiocima nanele telesne povrede. U 20 (31,7%) slučajeva dokumentovano je psihičko nasilje. Diskriminacija je zabeležena u 13 (20,6%), a pretnje u 12 (19,0%) slučajeva. Od sedam slučajeva koji su u vezi sa imovinom prebrodioca, u pet incidenata je dokumentovan vandalizam, odnosno blaži stepen povrede i u dva incidenta uništavanje imovine, odnosno težeg stepena povrede.

Grafikon 1.4. Prikaz incidenata prema tipu povrede u 2019. godini

⁸ Za razliku od podataka o izvoru informacija o incidentu, mestu i lokaciji incidenta, kao i od podataka o prebrodiocima u kojem jedan odgovor isključuje druge, podaci o tipu povrede nisu međusobno isključujući. Kako neki incidenti uključuju više tipova povrede, zbir incidenata podeljenih prema tipovima povrede prelazi 63, odnosno procenti prelaze 100%.

Tip povrede	Broj incidenata	%	Stepen povrede	Broj incidenata	%
Fizičko nasilje	27	42,9%	Bez telesnih povreda	15	23,8%
			Sa telesnim povredama	12	19,0%
Psihičko nasilje	20	31,7%			
Diskriminacija	13	20,6%			
Pretnje	12	19,0%			
Dela protiv imovine	7	11,1%	Uništavanje imovine	2	3,2%
			Vandalizam	5	7,9%

Tabela 1.9. Prikaz incidenata prema tipu i stepenu povrede u 2019. Godini

Odnos fizičkog nasilja bez telesnih povreda i fizičkog nasilja sa telesnim povredama	Broj incidenata	%
Fizičko nasilje bez telesnih povreda	15	55,6%
Fizičko nasilje sa telesnim povredama	12	44,4%
Ukupno fizičko nasilje	27	100%

Tabela 1.10. Prikaz odnosa fizičkog nasilja bez telesnih povreda i fizičkog nasilja sa telesnim povredama za 2019. godinu

PREBRODIOCI

O prebroditeljima su prikupljeni podaci o tome da li su incident pretrpele_i kao pojedinke_ci ili kao deo grupe, kao i da li su branitelji ljudskih prava kvir osoba. O osobama koje su kao pojedinke_ci pretrpele_i incident prikupljeni su podaci o rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji i starosti, tako da su iz tog razloga iz analize ovih podataka isključeni incidenti počinjeni nad grupama.

U 39 (61,9%) slučajeva incident motivisan mržnjom je počinjen nad osobom kao pojedinikom_cem, a u 24 (38,1%) nad grupom. U poređenju sa 2018. godinom u 2019. godini je opao procenat incidenata počinjenih nad pojedincima, a porastao procenat incidenata počinjenih nad grupama.

Od ukupnog broja incidenata, 12 (19,0%) je počinjeno nad braniteljima ljudskih prava kvir osoba, od čega je 11 zabeleženih incidenata počinjen nad grupama. U odnosu na 2018. godinu se duplirao procenat napada na branitelje ljudskih prava.

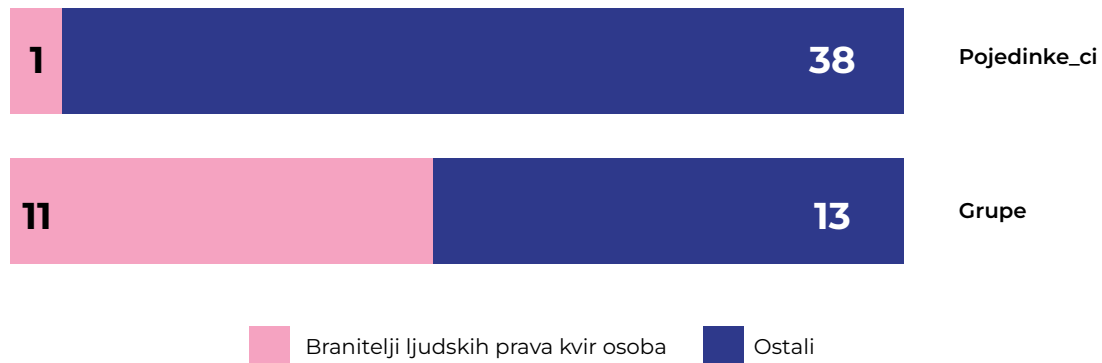

Broj prebroditelaca	Broj incidenata	%	Aktivistički angažman prebroditelaca	Broj incidenata	%
Pojedinke/ci	39	61,9%	Branitelji ljudskih prava	1	1,6%
			Ostali	38	60,3%
Grupe	24	38,1%	Branitelji ljudskih prava	11	17,5%
			Ostali	13	20,6%

Tabela 1.11. Prikaz broja prebroditelaca i aktivističkog angažmana prebroditelaca u 2019. godini

Odnos branitelja ljudskih prava i ostalih	Grupe		Pojedinke_ci	
	Broj incidenata	Procenat	Broj incidenata	Procenat
Branitelji ljudskih prava	11	45,8%	1	2,6%
Ostali	13	54,2%	38	97,4%
Ukupno	24	100%	39	100%

Tabela 1.12. Prikaz odnosa branitelja ljudskih prava i ostalih prema broju prebroditelaca u 2019. godini

Grafikon 1.5. Prikaz broja prebrodilaca i aktivističkog angažmana prebrodilaca u 2019. godini

Broj prebrodioca	2018.		2019.	
	Broj incidenata	%	Broj incidenata	%
Pojedinac_ka	33	78,6%	39	61,9%
Grupa	9	21,4%	24	38,1%

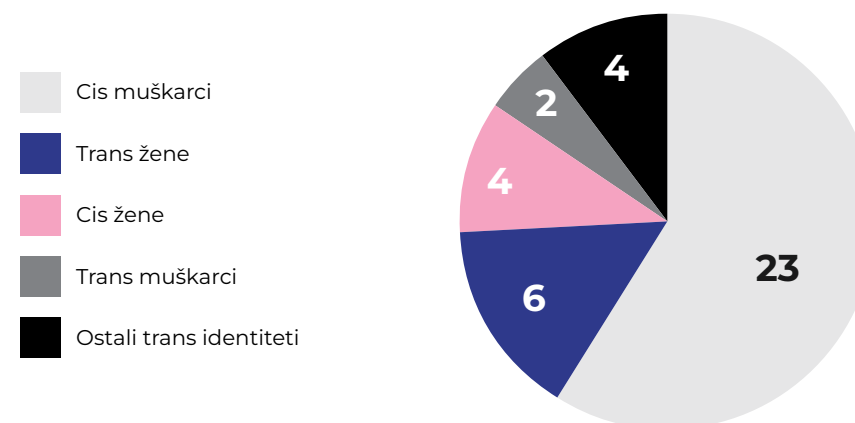
Tabela 1.13. Usporedni prikaz broja prebrodilaca

Aktivistički angažman prebrodilaca	2018.		2019.	
	Broj incidenata	%	Broj incidenata	%
Branitelj ljudskih prava	4	9,5%	12	19,0%
Ostali	38	90,5%	51	81,0%

Tabela 1.14. Usporedni prikaz aktivističkog angažmana prebrodilaca

Što se tiče rodnog identiteta osoba koje su bile izložene incidentima iz mržnje, 23 (59,0%) čine cis muškarci, a u šest (15,4%) slučajeva prebroditeljke su bile trans žene. U po četiri (10,3%) incidenta prebroditeljke su bile cis žene i osobe ostalih trans identiteta. U dva (5,1%) slučaja prebroditelji su bili trans muškarci.

Procenat incidenata počinjenih nad cis muškarcima je blago opao u odnosu na 2018. godinu. Procenat trans prebroditeljki i trans osoba koje se ne identifikuju ni kao muškarci ni kao žene je porastao u odnosu na 2018. godinu, dok udeo cis prebroditeljki i trans prebroditelja u ukupnom broju dokumentovanih incidenata iz godine u godinu postepeno opada.

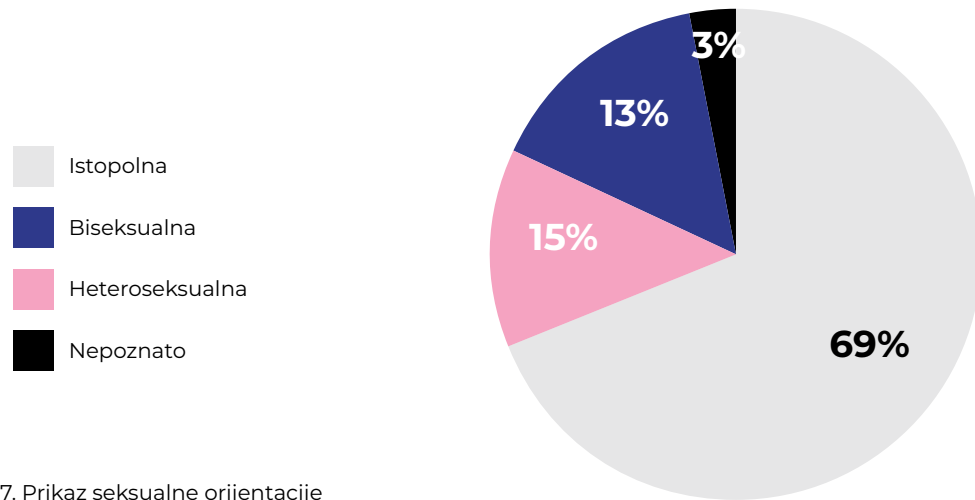

Grafikon 1.6. Prikaz rodnog identiteta prebrodilaca u 2019. godini (bez grupa)

Rodni identitet prebrodilaca	2018.		2019.		
	Broj incidenata	%	Broj incidenata	%	
Cis muškarci	21	63,6%	Cis muškarci	23	59,0%
Trans žene	4	12,1%	Trans žene	6	15,4%
Cis žene	4	12,1%	Cis žene	4	10,3%
Trans muškarci	2	6,1%	Trans muškarci	2	5,1%
Ostali trans identiteti	1	3,0%	Ostali trans identiteti	4	10,3%
Drugo	1	3,0%	Drugo	0	0,0%

Tabela 1.15. Usporedni prikaz rodnog identiteta prebrodilaca (bez grupa)

Seksualna orijentacija osoba koje su bile izložene incidentima je istopolna u 27 (69,2%) slučajeva, heteroseksualna u šest (15,4%) slučajeva i biseksualna u pet (12,8%) slučajeva. U odnosu na podatke iz 2018. godine, procenat incidenata nad istopolno orijentisanim osobama je u 2019. godini opao, dok se broj incidenata u kojima su prebrodioci bile heteroseksualne osobe udvostručio. Iz godine u godinu raste udeo incidenata nad biseksualnim osobama u ukupnom broju dokumentovanih incidenata.

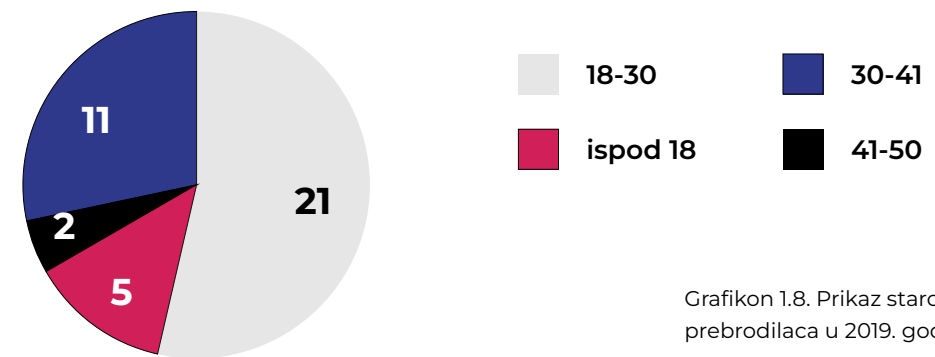
Grafikon 1.7. Prikaz seksualne orijentacije prebrodilaca u 2019. godini (bez grupa)

Seksualna orijentacija	2018.		2019.	
	Broj incidenata	%	Broj incidenata	%
Istopolna	26	78,8%	27	69,2%
Biseksualna	2	6,1%	5	12,8%
Heteroseksualna	3	9,1%	6	15,4%
Aseksualna	1	3,0%	0	0,0%
Kvir	0	0,0%	0	0,0%
Nepoznato	1	3,0%	1	2,6%

Tabela 1.16. Uporedni prikaz seksualne orijentacije prebrodilaca (bez grupa)

Više od pola (53,8%) dokumentovanih incidenata motivisanih mržnjom je počinjeno nad punoletnim mladim osobama (do 30 godina). Zatim, 11 (28,2%) incidenata je počinjeno nad osobama starosti od 31 do 40 godine, dok su zabeležena samo dva (5,1%) slučaja u kojima su prebrodioci imali između 41 i 50 godina. Posebno zabrinjava podatak da je od ukupnog broja dokumentovanih incidenata pet (12,8%) počinjenim nad maloletnicima.

Veliki broj dokumentovanih incidenata iz mržnje u kojima su prebrodioci mladi gej muškarci je u skladu sa podacima o prebrodiocima zločina iz mržnje iz drugih država poput Sjedinjenih Američkih Država i Kanade. Prema podacima FBI, gej muškarci su 2,5 puta više prebrodioci zločina iz mržnje od lezbejki i biseksualaca, a čak 83% kanadskih prebrodilaca nasilnih zločina motivisanih seksualnom orijentacijom su bili gej muškarci, a približno polovina od njih je bila mlađa od 25 godina.⁹

Grafikon 1.8. Prikaz starosti prebrodilaca u 2019. godini (bez grupa)

Starost	2018.		2019.	
	Broj incidenata	%	Broj incidenata	%
ispod 18	4	12,1%	5	12,8%
18-30	21	63,6%	21	53,8%
31-40	7	21,2%	11	28,2%
41-50	1	3,0%	2	5,1%
51-60	0	0,0%	0	0,0%
60+	0	0,0%	0	0,0%

Tabela 1.17. Upredni prikaz starosti prebrodilaca (bez grupa)

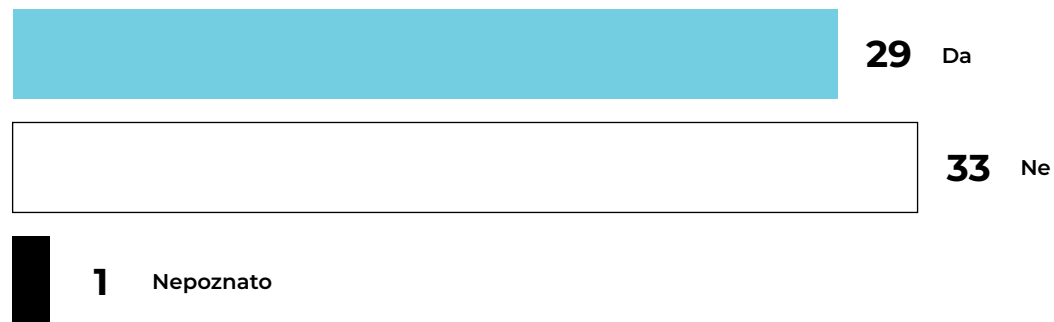
⁹ Uprava policije MUP-a, *Priručnik za rad policije sa LGBTI populacijom*, Beograd, MUP P. Srbije, 2016, str. 21-22.

PRIJAVA¹⁰

Većina incidenata motivisana mržnjom, 33 (52,4%) nije prijavljena nijednoj instituciji, niti ijednoj drugoj organizaciji civilnog društva, izuzev Udruženju *Da se zna!* Od 29 (46,0%) incidenata koji su prijavljeni 23 su prijavljena policiji, osam tužilaštvu, a u dva je pokrenut sudski postupak. Sedam slučajeva je prijavljeno i drugim organizacijama civilnog društva, pored Udruženja *Da se zna!* Po dva incidenta su prijavljena Povereniku za zaštitu ravnopravnosti i zdravstvenim ustanovama. Jedan diskriminatorski incident je prijavljen nadležnom ministarstvu. Procenat prijave incidenata policiji i tužilaštvu je višestruko veći nego 2018. godine.

Prijava	Broj incidenata	%
Prijavljeno	29	46,0%
Nije prijavljeno	33	52,4%
Nepoznato	1	1,6%

Tabela 1.18. Prikaz prijave incidenata u 2019. godini

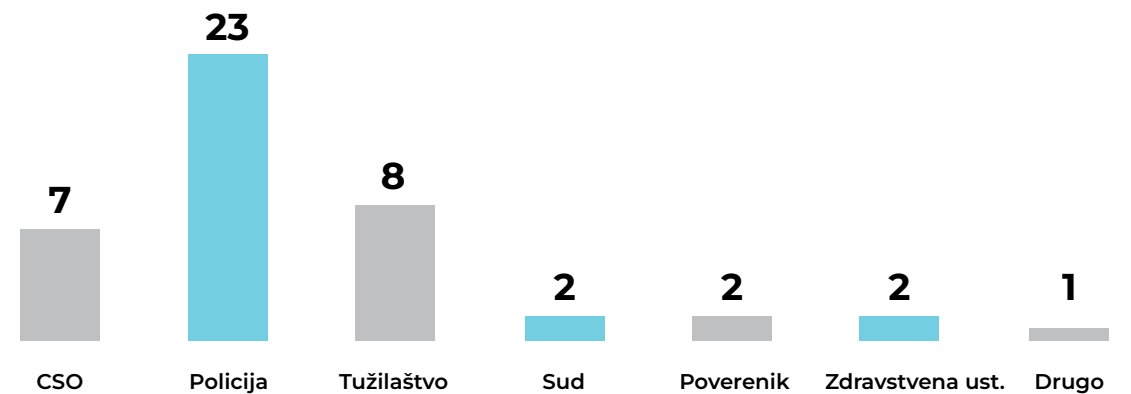

Grafikon 1.9. Prikaz prijave incidenata u 2019. godini

¹⁰ Za razliku od podataka o izvoru informacija o incidentu, mestu i lokaciji incidenta, kao i od podataka o prebrodiocima u kojem jedan odgovor isključuje druge, podaci prijavi i razlozima za neprijavlivanje nisu međusobno isključujući. Neki incidenti su prijavljeni većem broju aktera ili nisu prijavljeni iz više razloga. Prema tome, zbir incidenata podeljenih prema prijavi prelazi 29 prijavljenih incidenata, odnosno procenti prelaze 46,0%. Isto tako, zbir incidenata podeljen prema razlogu neprijavlivanja prelazi 33, odnosno procenti prelaze 52,4%.

Incident prijavljen	Broj incidenata	Procenat od ukupnog broja incidenata	Procenat od ukupnog broja prijavljenih incidenata
CSO	7	11,1%	24,1%
Policija	23	36,5%	79,3%
Tužilaštvo	8	12,7%	27,6%
Sud	2	3,2%	6,9%
Poverenik	2	3,2%	6,9%
Zdravstvena ustanova	2	3,2%	6,9%
Drugo	1	1,6%	3,4%
Ombudsman	0	0,0%	0,0%
Centar za socijalnu zaštitu	0	0,0%	0,0%

Tabela 1.19. Prikaz incidenata prema instituciji/organizaciji kojoj su prijavljeni u 2019. godini

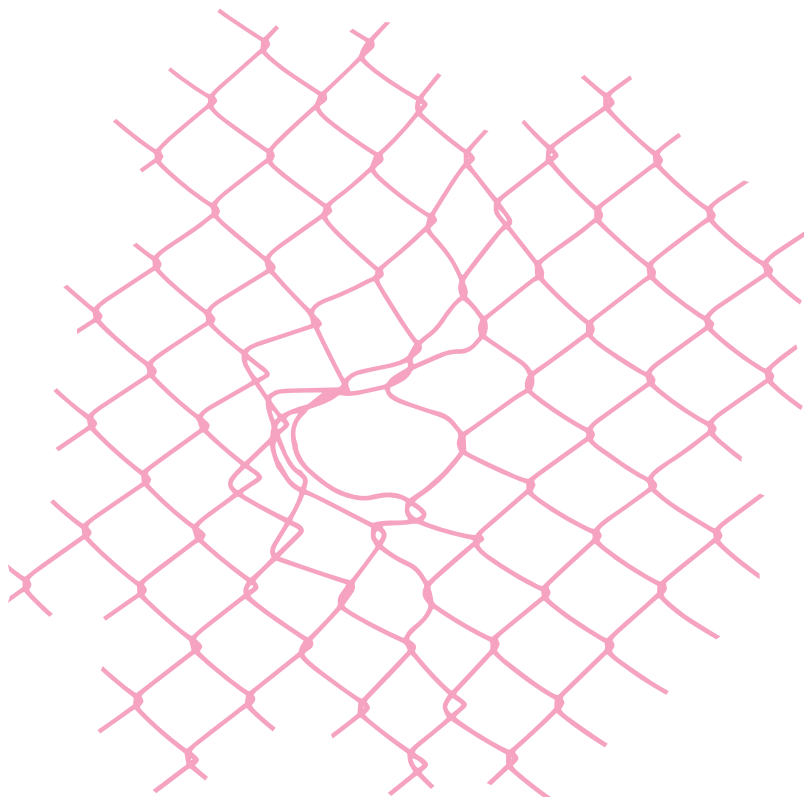

Grafikon 1.10. Prikaz incidenata prema instituciji/organizaciji kojoj su prijavljeni u 2019. godini

Incident prijavljen	2018.		2019.	
	Broj incidenata	Procenat od ukupnog broja incidenata	Broj incidenata	Procenat od ukupnog broja incidenata
Policija	3	7,1%	23	36,5%
Tužilaštvo	2	4,8%	8	12,7%
Poverenik za zaštitu ravnopravnosti	1	2,4%	2	3,2%

Tabela 1.20. Upporedni prikaz incidenata prijavljenih policiji, tužilaštvu i Povereniku za zaštitu ravnopravnosti

Najčešći razlog koji se navodi za neprijavljivanje incidenta motivisanog mržnjom je to što prebroditeljka/lac nije autovan/a. U čak 14 slučajeva prebrodioci nisu prijavili slučaj iz straha da se ne sazna za njihovu seksualnu orijentaciju i/ili rodni identitet.

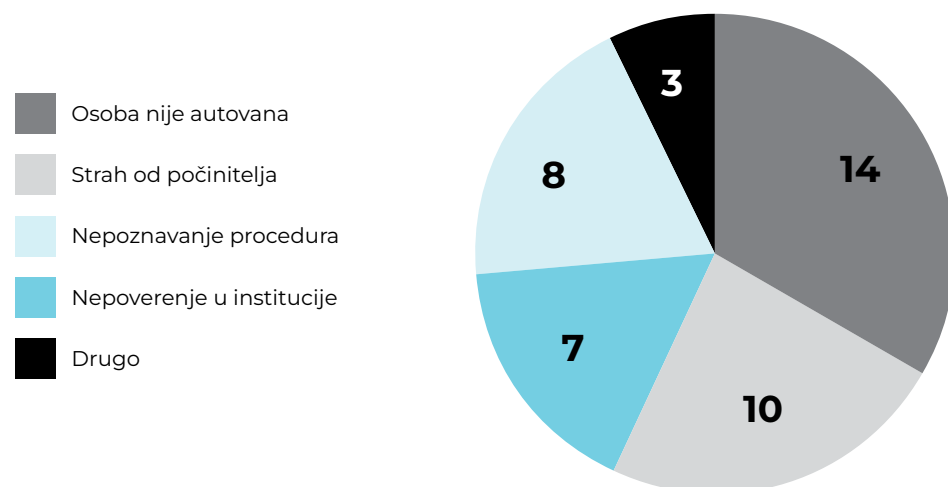
▶ Podatak da je glavni razlog zbog kojeg prebrodioci ne prijavljuju incidente strah da se ne sazna za njihovu seksualnu orijentaciju i/ili rodni identitet nije iznenađujuć ako se uzme u obzir da čak 81% kvir osoba u Srbiji nije (skoro) nikada ili je retko otvoreno u vezi sa svojom seksualnom orijentacijom ili rodnim identitetom.¹¹ Iako incidenti motivisani mržnjom mogu biti motivisani pogrešno pretpostavljenim ličnim svojstvom, pa tako i cis heteroseksualne osobe mogu biti prebrodioci, ovakvi slučajevi su izuzetno retki. Pored toga, policijski službenici imaju pogrešnu praksu da prebrodioce zločina iz mržnje ispituju o njihovoj seksualnoj orijentaciji umesto da ih ispituju o postojanju indikatora kojim bi pouzdanije moglo da se utvrdi da li je počinitelj bio motivisan predrasudom prema kvir zajednici. Priroda zločina iz mržnje, navedena policijska praksa, zajedno sa homofobičnom i transfobičnom društvenom klimom demotiviraju prebrodioce da prijave incident motivisan mržnjom.

¹¹ European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), *A long way to go for LGBTI equality*, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2020, p. 26.

Za ovim razlogom, osobe koje nisu prijavile incident motivisan mržnjom koji je nad njima počinjen kao razlog neprijavljanja u deset slučajeva navode strah od počinitelja, u osam slučajeva nepoznavanje procedura i u sedam slučajeva nepoverenje u institucije.

Razlog neprijavljanja	Broj incidenata	Procenat od ukupnog broja neprijavljenih incidenata
Nepoverenje u institucije	7	21,2%
Osoba nije autovana	14	42,4%
Strah od počinitelja	10	30,3%
Nepoznavanje procedura	8	24,2%
Drugo	3	9,1%

Tabela 1.21. Prikaz incidenata prema razlogu neprijavljanja u 2019. godini

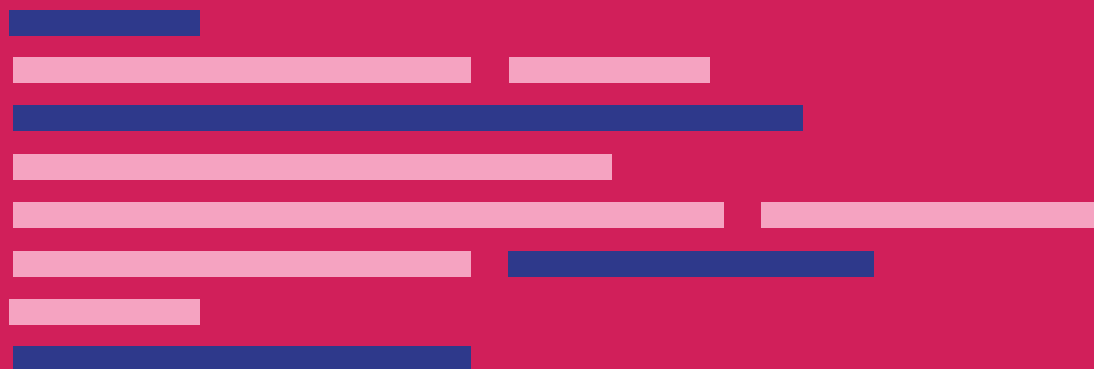
Grafikon 1.11. Prikaz incidenata prema razlogu neprijavljanja u 2019. godini

”Vraćala sam se iz restorana gde radim kao kuvarica, i neko je u prevozu počeo da me proziva zbog toga što sam lezbejka. Pogledala sam u pravcu odakle je dolazio glas. Bilo je to nekoliko klinaca. Nisam ništa odgovarala na njihove prozivke, već sam izašla na sledećoj stanici. Oni su izašli za mnom i pratili me. Sustigli su me i okružili. Rekli su da će biti krvi i da ćemo svi dobiti šta zaslužujemo. Bilo ih je trojica, a jedan od njih je oblizao svoje prste i onda krenuo meni da ih stavi u usta. Pritom me je uhvatio za vrat i pitao da li mi se sviđa. Rekao je: “Mamu ti jebem perverznu”. Posle desetak minuta su me pustili, i ja sam otišla nekako u stan. Ne želim da prijavim slučaj jer niko ne zna za mene, i ne želim da na poslu saznaju.

”

Primer 1.1. Opis incidenta koji nije prijavljen zato što prebroditeljka nije autovana

KRATKI OPISI NAJTEŽIH ZLOČINA IZ MRŽNJE

U ovom odeljku su opisani dokumentovani zločini iz mržnje koji su klasifikovani kao slučajevi fizičkog nasilja, pretnji, uništavanja imovine i vandalizma prema unapred određenom univerzalnom sistemu klasifikacije za organizacije civilnog društva koje dostavljaju podatke za godišnji izveštaj o zločinima iz mržnje Kancelarije ODIHR, OEBS-a, o zločinima iz mržnje. Za svaki zločin iz mržnje naveden je datum, izvor, lokacija, mesto i pokazatelj predrasude počinitelja. Međutim, treba imati u vidu da većina navedenih slučajeva uključuje i drugi tip povrede, ali da su klasifikovani prema najtežem obliku povrede.

PRETNJE

	Datum incidenta	Izvor	Lokacija	Mesto incidenta
1	14. februar 2019.	Svedočanstvo žrtve	Beograd	Kvir mesto
2	5. mart 2019.	Svedočanstvo žrtve	Beograd	Internet
3	25. april 2019. i 4. maj 2019.	Svedočanstvo žrtve	Beograd	Stambeni prostor
4	23. jun 2019.	Svedočanstvo žrtve	Beograd	Internet
5	24-25. jun 2019.	Svedočanstvo žrtve	Beograd	Internet
6	3-5. avgusta 2019.	Svedočanstvo žrtve	Novi Pazar	Internet

Opis	Pokazatelj predrasude
Trans suvlasnica kvir kluba primila anonimno pismo u kojem je njoj i posetiocima njenog kluba prećeno smrću	Homofobičan rečnik; Incident se dogodio na mesto okupljanja kvir osoba
Dvojici gej mladića na njihovom Youtube kanalu nepoznati počinitelj pretio smrću	Prebroditelji su autovani
Trans ženi komšija u dva navrata pretio smrću	Transfobičan rečnik
Aktivistkinjama i aktivistima udruženja <i>Da se zna!</i> više nepoznatih počinitelja pretilo smrću na Instagram nalogu udruženja	Homofobičan rečnik; Incident se dogodio na Instagram nalogu branitelja ljudskih prava kvir osoba
Aktivistkinja udruženja <i>Befem</i> više nepoznatih počinitelja pretilo smrću na Instagram nalogu udruženja.	Homofobičan rečnik; Incident se dogodio na Instagram nalogu braniteljki ljudskih prava kvir osoba
Aktivistkinjama udruženja <i>Impuls</i> više nepoznatih počinitelja pretio smrću na Instagram i Facebook nalogu udruženja.	Homofobičan rečnik; Incident se dogodio na Instagram nalogu braniteljki ljudskih prava kvir osoba

7	29. septembar 2019.	Svedočanstvo žrtve	Beograd	Internet
8	11. oktobar 2019.	Svedočanstvo prebroditeljke	Ljig	Međumesni autobus i autobuska stanica

Cis biseksualcu poznanica pretila smrću putem e-mail-a Viber poruka	Pretnje su usledile nakon što je počiniteljka saznala da je prebroditelj biseksualan
Trans ženi neverbalno i verbalno pretio smrću, vređao i pljunuo muškarac koji ju je u prošlosti fizički zlostavljao.	Homofobičan rečnik; Počinitelj je već prijavljivan zbog incidenta motivisanim mržnjom prema kvir osobama.

FIZIČKO NASILJE

	Datum incidenta	Izvor	Lokacija	Mesto incidenta
1	5. januar 2019.	Svedočanstvo prebroditelja	Beograd	Ulica
2	8. februar 2019.	Svedočanstvo prebroditelja	Beograd	Kvir mesto
3	8. februar 2019.	Svedočanstvo prebroditeljki	Beograd	Park

Opis	Pokazatelj predrasude
Grupa kvir aktivista u više navrata gađana grudvama tokom protesta protiv nasilja.	Prebroditelji su nosili kvir obeležja; Ostali učenici protesta nisu gađani.
Grupa nepoznatih počinitelja zaletela se ka aktivisti Prajd info centra u nameri da ga fizički napadne. Prebroditelj je uspeo da izbegne fizički napad tako što je ušao u Prajd info centar, a počinitelji su u nekoliko navrata šutnuli vrata.	Jedan od počinitelja je pljunuo izlog Prajd info centra neposredno uoči pokušaja fizičkog napada; Homofobičan rečnik; Incident se dogodio na mestu okupljanja kvir osoba
Grupa muškaraca je napala lezbijski par, nanela im telesne povrede i pretili njihovim životima.	Homofobičan rečnik

4	10. mart 2019.	Svedočanstvo prebroditelja	Beograd	Ulica
5	17. april 2019.	Svedočanstvo prebroditelja	Beograd	Park
6	8. maj 2019.	Svedočanstvo prebroditelja	Beograd	Ulica
7	13. maj 2019.	Svedočanstvo prebroditeljke	Novi Sad	Ulica
8	17. maj 2019.	Svedočanstvo prebroditeljke	Beograd	Kvir mesto
9	21. maj 2019.	Svedočanstvo prebroditeljke	Novi Sad	Ulica
10	25. maj 2019.	Svedočanstvo prebroditelja	Beograd	Kvir mesto

Gej trans osobu je napala grupa muškaraca.	Percepcija prebroditelja
Grupa od tri muškarca napala gej par dok su se ljubili.	Homofobičan rečnik
Poznat počinitelj u lice udario cis gej muškarca.	Homofobičan rečnik
Tri nepoznata počinitelja su prvo vređala cis lezbejku, zatim je pratila i opkolila, nakon čega su joj pretili, a jedan od njih je i fizički nasrnuo na nju.	Homofobičan rečnik
Transrodnu osobu koja je stajala ispred Prajd info centra poznanik iz srednje škole je gađao limenom piva i zajedno za grupom momaka uzvikivao homofobičan poziv na linč.	Homofobičan rečnik; Incident se dogodio na mestu okupljanja kvir osoba
Grupa od četiri muškarca napala cis lezbejku.	Percepcija prebroditeljke
Četiri počinitelja su šutnuli jednog gej mladića, a potom drugog udarili u predelu lica u kvir klubu.	Percepcija prebroditelja; Razlika u seksualnoj orijentaciji počinitelja i prebroditelja; Incident se dogodio na mestu okupljanja kvir osoba

11	7. jun 2019.	Svedočanstvo prebroditelja	Novi Sad	Javni prevoz
12	9. jun 2019.	Svedočanstvo prebroditelja	Beograd	Javni prevoz
13	12. jun 2019.	Svedočanstvo prebroditelja	Beograd	Ulica
14	13. jun 2019.	Svedočanstvo prebroditelja	Beograd	Ulica
15	29. jun 2019.	Svedočanstvo prebroditelja	Beograd	Park
16	12. jul 2019.	Mediji	Beograd	Stambeni prostor
17	19. jul 2019.	Svedočanstvo prebroditeljke	Beograd	Stambeni prostor

Vozač autobusa je nasilno izbacio gej cis muškarca iz autobusa.	Homofobičan rečnik
Nepoznati počinitelj je metalnim predmetom više puta udario cis gej muškarca po glavi nanevši mu telesne povrede.	Homofobičan rečnik
Nepoznati počinitelj je gurnuo cis gej muškarca nanevši mu telesne povrede.	Percepcija prebroditelja
Poznati počinitelj napao cis gej muškarca.	Isti počinitelj je već jednom napao žrtvu koristeći homofobičan rečnik.
Dva nepoznata počinitelja udarila više puta u predelu lica muški gej cis par nanevši im lakše telesne povrede.	Homofobičan rečnik; Počinitelji su čuli prebroditelje kako razgovaraju o svojoj vezi.
Trans heteroseksualna ženi su pretili i fizički je napali njen partner i njegova porodica.	Porodica partnera od žrtve je otvoreno bila protiv veze počinitelaca s trans ženom.
Cis biseksualku zlostavljali roditelji.	Homofobičan rečnik; napadi su počeli nakon što se devojka izjasnila kao biseksualka pred svojim roditeljima.

18	21. jul 2019.	Svedočanstvo prebroditeljke	Beograd	Noćni klub
19	Jul 2019.	Svedočanstvo svedoka/inje	Kula	Stambeni prostor
20	21. avgust 2019.	Svedočanstvo prebroditelja	Novi Sad	Ulica
21	6. septembar 2019.	Svedočanstvo prebroditelja	Beograd	Ulica
22	8. septembar 2019.	Svedočanstvo prebroditelja	Beograd	Noćni klub
23	26. septembar 2019.	Svedočanstvo svedoka	Beograd	Škola

Cis lezbejku je fizički napao član obezbeđenja.	Homofobičan rečnik; Razlika između žrtve i počinioca; Incident se desio na mestu okupljanja kvir osoba.
Trans devojka izbačena iz porodičnog prostora nakon što je zlostavljana od stran oca.	Homofobičan rečnik; Incident je nastupio nakon što je počinitelj saznao da je prebroditeljka trans.
Policijski službenik udario u predelu lica gej cis muškarca.	Incident je usledio neporedno nakon što je policijski službenik pronašao papirnu zastavu duginih boja u rancu prebroditelja.
Grupu od pet migranata, od kojih su tri bila cis gejevi, napala je grupa od tri osobe.	Homofobičan rečnik; Napad se dogodio nakon što je jedna od žrtava potvrdno odgovorila na pitanje da li je gej.
Nepoznati muškarac je fizički nasrnuo na gej cis muškarca i pretio mu ubistvom, a potom ga primorao da izvini zato što se ljubio sa partnerom.	Incident je usledio neposredno nakon što se prebroditelj poljubio sa partnerom; Počinitelj je tražio od prebroditelja da momentalno prestane da se ljubi i pretio da će ga ubiti ukoliko ga vidi da to čini.
Gej cis maloletnik psihički i fizički maltretiran od strane nekoliko vršnjaka	Maltretiranje je usledilo nakon što su počinitelji saznali da je prebroditelj volontirao u Prajd info centru.

24	Oktobar 2019.	Svedočanstvo prebroditeljke	Beograd	Škola
25	2. novembar 2019.	Svedočanstvo prebroditelja	Beograd	Ulica
26	24. novembar 2019.	Svedočanstvo prebroditelja	Beograd	Radno mesto
27	29. novembar 2019.	Svedočanstvo svedoka	Beograd	Noćni klub

Gej trans maloletnica u više navrata pljuvana i udarana od strane nekoliko vršnjaka.	Homofobičan rečnik
Heteroseksualni cis muškarac je napadnut jer učinioci mislili da je gej	Homofobičan rečnik
Grupa od tri gej cis muškarca i jedne žene nepoznate seksualne orijentacije kolektivno je otpuštena s posla nakon što je vlasnik radnog mesta fizički napao jednu od žrtava.	Homofobičan rečnik; počinitelj je u prošlosti ispoljavao homofobično ponašanje.
Cis geja je fizički napao i izbacio iz kluba član obezbeđenja.	Homofobičan rečnik

VANDALIZAM

	Datum incidenta	Izvor	Lokacija	Mesto incidenta
1	21. septembar 2019.	Svedočanstvo prebroditelja	Beograd	Kvir mesto
2	1. oktobar 2019.	Svedočanstvo prebroditelja	Beograd	Kvir mesto
3	22. oktobar 2019.	Svedočanstvo svedoka	Beograd	Kvir mesto
4	27. decembar 2019.	Svedočanstvo prebroditelja	Beograd	Kvir mesto

Opis	Pokazatelj predrasude
Grupa tinejdžera vandalizovala LGBT+ zastavu koja je visila ispred Prajd Info Centra.	Homofobičan rečnik; incident se dogodio na mestu okupljanja kvir zajednice.
Grupa navijača Crvene zvezde bacila je limenke piva i staklene flaše na prozor Prajd Info Centra.	Vandalizam se desio na mesta okupljanja kvir zajednice.
Tinejdžer vandalizovao zastavu koja visila ispred Prajd Info Centra.	Vandalizam se desio na mesta okupljanja kvir zajednice.
Prozor i vrata Prajd Info Centra su vandalizovani tokom javnog protesta protiv Zakona o slobodi veroispovesti u Crnoj Gori.	Homofobičan rečnik; napad se desio na mestu okupljanja kvir zajednice.

UNIŠTAVANJE IMOVINE

	Datum incidenta	Izvor	Lokacija	Mesto incidenta
1	5. januar 2019.	Svedočanstvo prebroditelja	Beograd	Kvir mesto
2	16. januar 2019.	Svedočanstvo prebroditelja	Beograd	Stambeni prostor

Opis	Pokazatelj predrasude
Počinitelj je više puta bacao ciglu na prozor Prajd Info Centra.	Napad se desio na mestu okupljanja kvir zajednice.
Nepoznati počinitelj je nacrtao krst s izmetom ispred stana gej trans osobe; izbušena je rupa na krovu istog stana.	Percepcija prebroditelja

II DEO:

PRIJAVLJENI INCIDENTI MOTIVISANI MRŽNJOM PREMA KVIR OSOBAMA

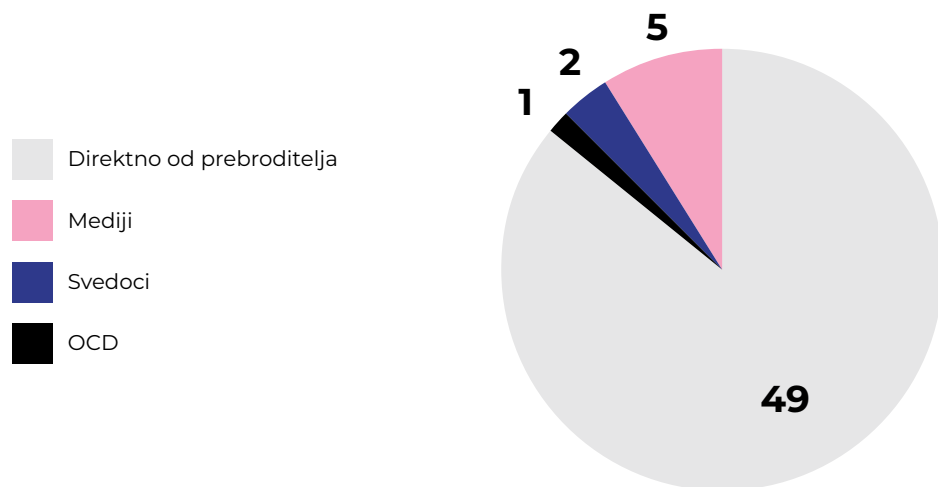
O d januara 2017. godine do 30. juna 2020. godine učinjena su i dokumentovana 166 protivpravna akta motivisana SORI. Najveći broj incidenata, 94 (56,6%) nije prijavljen, za pet (3,0%) incidenata nije poznato da li su prijavljeni, dok je 67 (40,4%) incidenata prijavljeno nekom drugom akteru osim *Da se zna!*, dok je 57 (34,3%) prijavljeno policiji, tužilaštvu ili je pokrenut sudski proces. Zbog svog značaja za razmatranje pitanja o karakteristikama incidenata koji su vidljivi za krivično-pravni sistem, kao i adekvatnosti reakcije navedenih nadležnih organa, ovih 57 incidenata su predmet analize u ovom delu izveštaja.

IZVOR

Najveći izvor saznanja *Da se zna!* o prijavljenim incidentima, u 49 (86,0%) slučajeva su sami prebrodioci. Dva (3,5%) incidenta su prijavili svedoci. Pet (8,8%) incidenata je dokumentovano iz medija, a u jednom (1,8%) slučaju je izvor informacija bila druga organizacija civilnog društva.

Izvor informacija	Broj incidenata	%
Prebrodioci	49	86.0%
Svedoci	2	3.5%
Mediji	5	8.8%
Organizacije civilnog društva	1	1.8%
Nadležne institucije	0	0,0%
Ostalo	0	0,0%

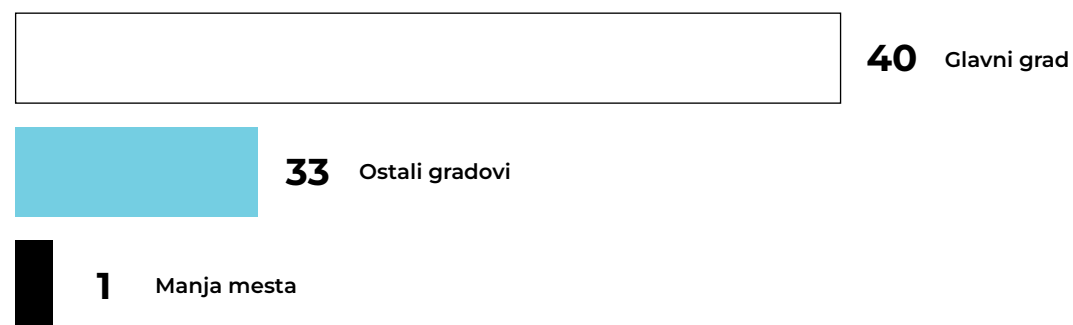
Tabela 2.1. Prikaz prijavljenih incidenata prema izvoru informacija

Grafikon 2.1. Prikaz prijavljenih incidenata prema izvoru informacija

MESTO I LOKACIJA

Incidenti motivisani mržnjom se najviše prijavljuju u Beogradu. Čak 40 (70,2%) prijavljenih incidenata se dogodilo u prestonici. Za njim sledi Novi Sad sa sedam (12,3%) prijavljenih incidenata, zatim Subotica sa dva (3,5%) i Niš, Kragujevac, Novi Pazar, Požarevac i Sremska Mitrovica sa jednim (1,8%) zabeleženim prijavljenim incidentom. Najmanje prijavljenih incidenata je dokumentovano po manjim mestima, samo tri (5,2%), od toga po jedan (1,8%) u Tutinu, Inđiji i Ljigu.

Grafikon 2.2. Prikaz prijavljenih incidenata prema tipu lokacije

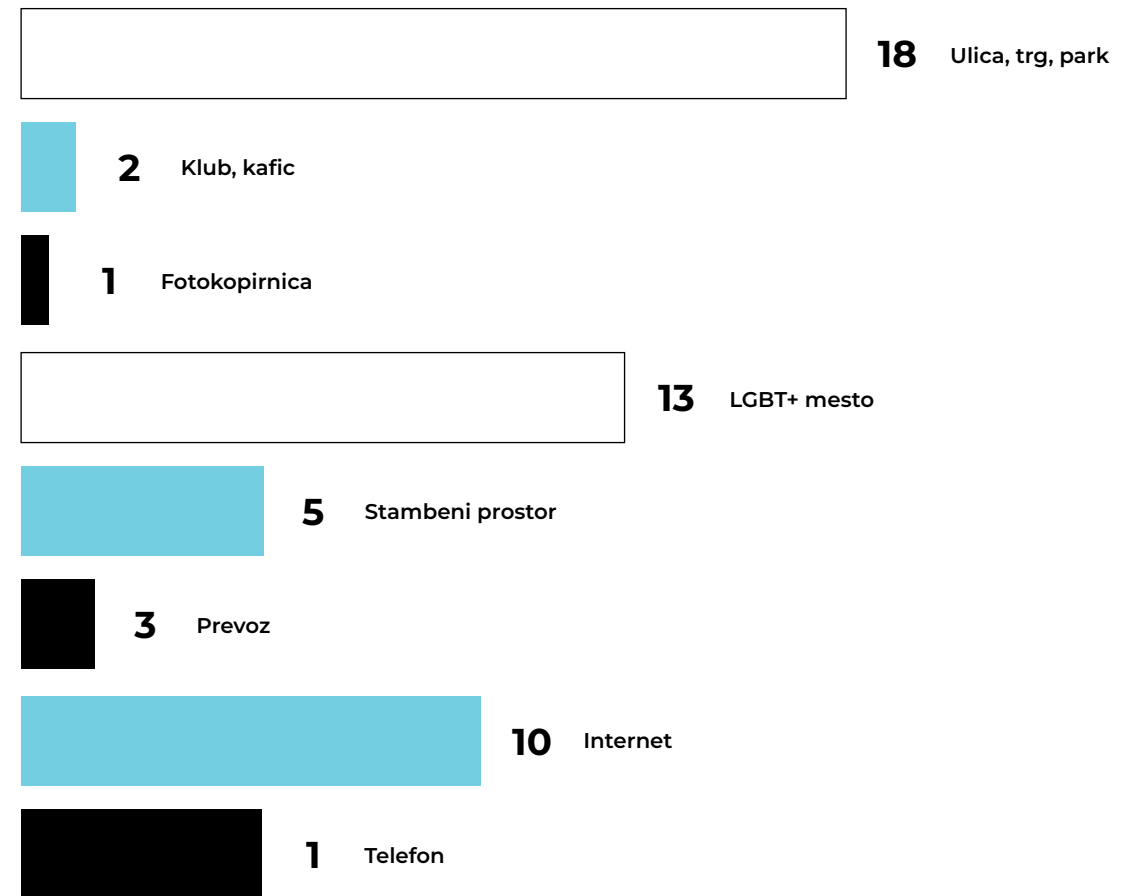
Lokacija	Broj incidenata	%	Tip lokacije	Broj incidenata	%			
Beograd	40	70,2%	Glavni grad	40	70,2%			
Novi Sad	7	12,3%	Ostali gradovi	14	24,6%			
Subotica	2	3,5%						
Niš	1	1,8%						
Kragujevac	1	1,8%						
Novi Pazar	1	1,8%						
Sremska Mitrovica	1	1,8%						
Požarevac	1	1,8%						
Tutin	1	1,8%				Manja mesta	3	5,2%
Inđija	1	1,8%						
Ljig	1	1,8%						

Tabela 2.2. Prikaz prijavljenih incidenata prema lokaciji i tipu lokacije

Skoro trećina, 18 (31,6%) prijavljenih incidenata se dogodi na otvorenim javnim površinama poput ulica, trgova, parkova i sl. Za njima slede kvir mesta okupljanja sa 13 (22,8%) zabeleženih prijavljenih incidenata. Na internetu se dogodilo deset (17,5%) prijavljenih incidenata. U manjem broju prijavljeni su incidenti koje su se dogodili putem telefona, u stambenom prostoru i javnim zatvorenim prostorima poput javnog prevoza, kafića, klubova i fotokopirnica.

Mesto	Broj incidenata	%
Ulica, trg, park	18	31,6%
Klub, kafić	2	3,5%
Radno mesto	0	0,0%
LGBT+ Mesto	13	22,8%
LGBT+ Organizacija	0	0,0%
Policajska stanica	0	0,0%
Zdravstvena ustanova	0	0,0%
Državna institucija	0	0,0%
Stambeni prostor	5	8,8%
Škola, fakultet	0	0,0%
Prevoz	3	5,3%
Internet	10	17,5%
Telefon	5	8,8%
Ostalo	1	1,8%

Tabela 2.3. Prikaz prijavljenih incidenata prema mestu

Grafikon 2.3. Prikaz prijavljenih incidenata prema mestu

TIP POVREDE¹²

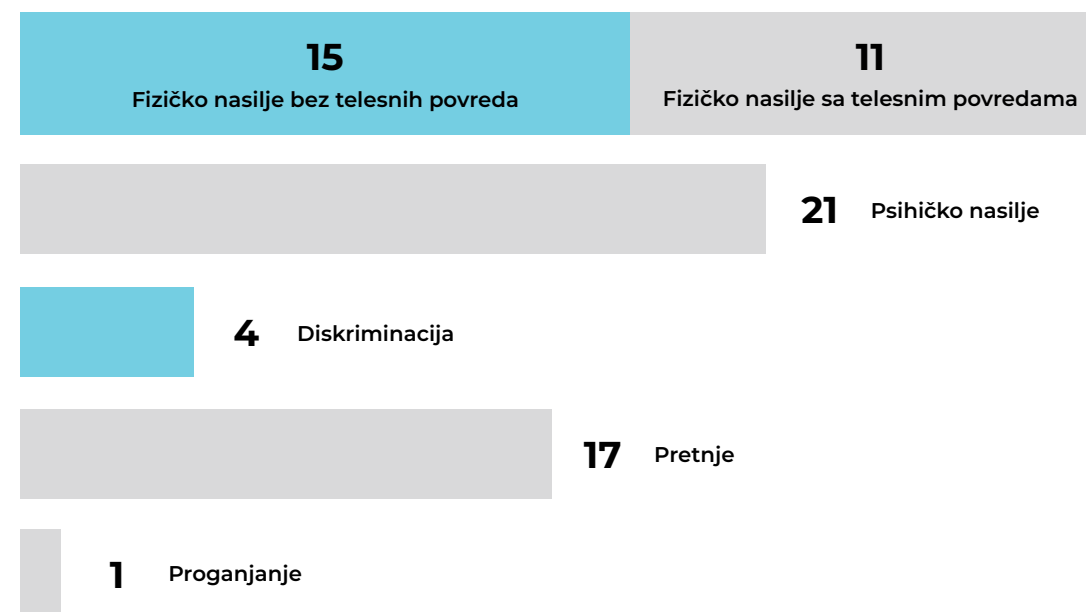
Fizičko nasilje se dogodilo u 26 (45,6%) prijavljenih incidenata, od toga su u 11 slučajeva prebrodiocima nanete telesne povrede. Psihičko nasilje je zabeleženo u 21 (36,8%) prijavljenih incidenata, pretnje u 17 (29,8%), a uništavanje imovine i vandalizam su zabeleženi u zbirno deset (17,5%) slučajeva. Manji broj prijavljenih incidenata uključivao je diskriminaciju i proganjanje.

Tip povrede	Broj incidenata	%	Stepen povrede	Broj incidenata	%
Fizičko nasilje	26	45,6%	Bez telesnih povreda	15	26,3%
			Sa telesnim povredama	11	19,3%
Psihičko nasilje	21	36,8%			
Diskriminacija	4	7,0%			
Pretnje	17	29,8%			
Proganjanje	1	1,8%			
Dela protiv imovine	10	17,5%	Uništavanje imovine	6	10,5%
			Vandalizam	4	7,0%

Tabela 2.4. Prikaz prijavljenih incidenata prema tipu i stepenu povrede

¹² Za razliku od podataka o izvoru informacija o incidentu, mestu i lokaciji incidenta, kao i od podataka o prebrodiocima u kojem jedan odgovor isključuje druge, podaci o tipu povrede nisu međusobno isključujući. Kako neki incidenti uključuju više tipova povrede, zbir incidenata podeljenih prema tipovima povrede prelazi 57, odnosno procenti prelaze 100%.

Fizičko nasilje

Dela protiv imovine

Grafikon 2.4. Prikaz prijavljenih incidenata prema tipu povrede

PREBRODIOCI

U 31 (54,4%) incidentu prebrodioci su bili pojedinke_ice, a u 26 (45,4%) grupe. Što se tiče aktivističkog angažmana prebrodilaca, branitelji ljudskih prava su prebrodioci u 22 prijavljena incidenta, a osobe koje se na bave zaštitom ljudskih prava u 35 incidenta. Procenat prijavljenih incidenata u kojima su prebrodioci branitelji ljudskih prava višestruko je veći od udela incidenata koji je zabeležen nad njima u prethodne dve godine, što ukazuje na to da aktivistički angažman u sferi ljudskih prava pozitivno korelira sa spremnošću da se incident prijavi.

Ako se izuzmu prijavljeni incidenti počinjeni nad grupama, najviše ih je počinjeno nad gejevima i lezbejkama (61,3%), zatim nad strejt osobama (16,1%), dva (6,5%) slučaja su zabeležena nad biseksualnim osobama, a jedan (3,2%) nad panseksualnom osobom. Dve (6,5%) osobe se nisu pronašle ni u jednom od ponuđenih odgovora, a za dve (6,5%) informacija o seksualnoj orijentaciji nije poznata.

Broj prebrodilaca	Broj incidenata	%
Pojedinke/ci	31	54,4%
Grupe	26	45,6%

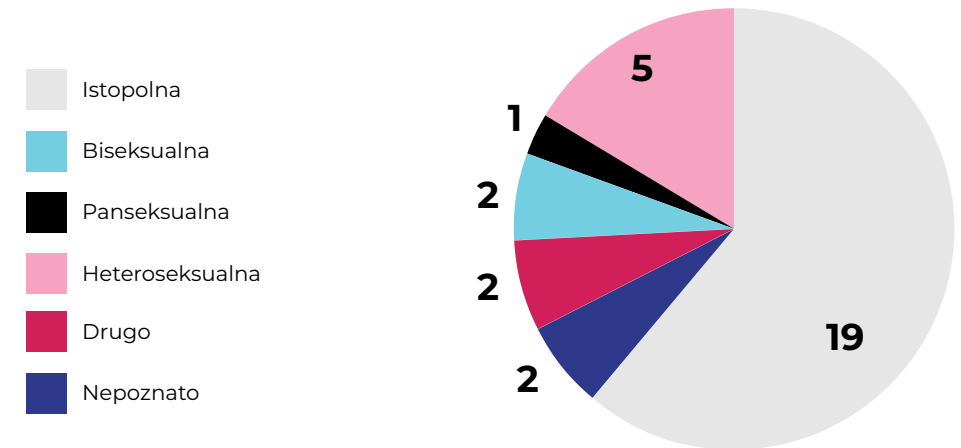
Tabela 2.5. Prikaz prijavljenih incidenata prema broju prebrodilaca

Aktivistički angažman prebrodilaca	Broj incidenata	%
Branitelji ljudskih prava	22	38,6%
Ostali	35	61,4%

Tabela 2.6. Prikaz prijavljenih incidenata prema aktivističkom angažmanu prebrodilaca

Seksualna orijentacija	Broj incidenata	%
Istopolna	19	61,3%
Biseksualna	2	6,5%
Heteroseksualna	5	16,1%
Panseksualna	1	3,2%
Drugo	2	6,5%
Nepoznato	2	6,5%

Tabela 2.7. Prikaz prijavljenih incidenata prema seksualnoj orijentaciji prebrodilaca (bez grupa)

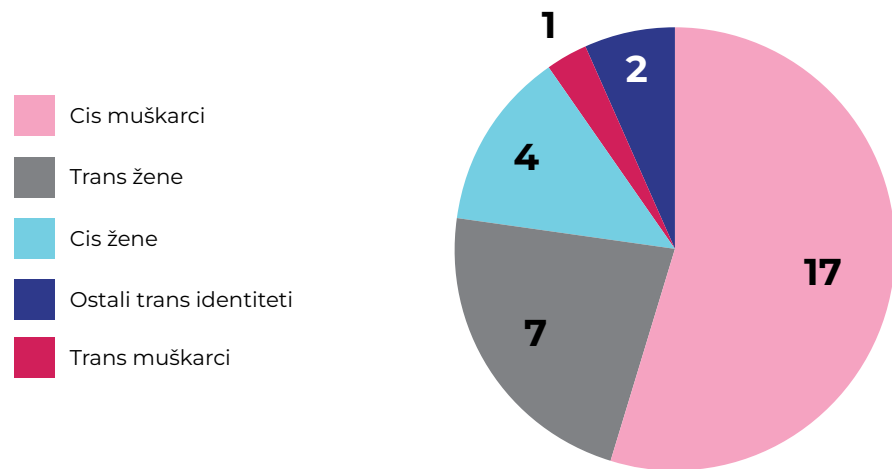

Grafikon 2.5. Prikaz prijavljenih incidenata prema seksualnoj orijentaciji prebrodilaca (bez grupa)

Najviše prijavljenih incidenata je zabeleženo nad cis prebroditeljima (54,8%). Sedam (22,6%) incidenata je dokumentovano nad trans prebroditeljicama. Za njima slede cis prebroditeljke sa četiri (12,9%) prijavljena incidenata. Nad jednim (3,2%) trans prebroditeljem i nad dve (6,5%) trans osobe koje se ne identifikuju ni kao muškarci ni kao žene je počinjeni prijavljeni incidenti motivisani mržnjom.

Rodni identitet	Broj incidenata	%
Cis muškarci	17	54,8%
Trans žene	7	22,6%
Cis žene	4	12,9%
Trans muškarci	1	3,2%
Ostali trans identiteti	2	6,5%

Tabela 2.8. Prikaz prijavljenih incidenata prema rodnom identitetu prebrodilaca (bez grupa)

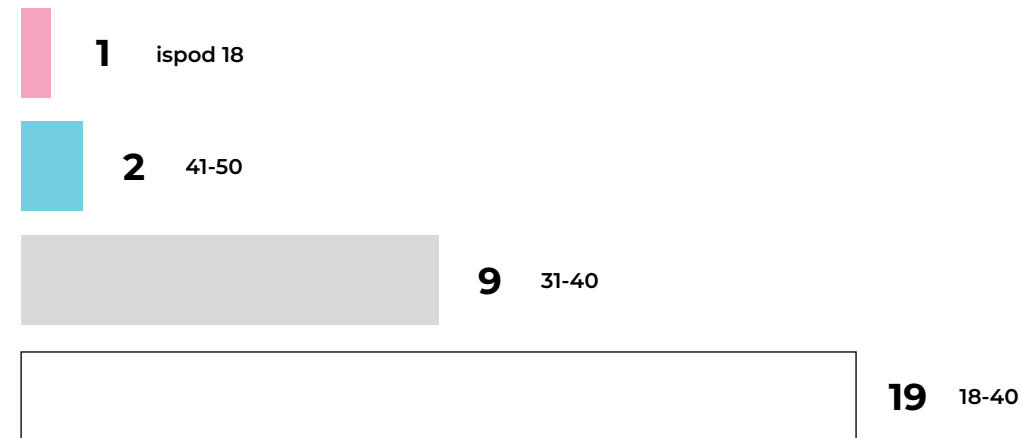

Grafikon 2.6. Prikaz prijavljenih incidenata prema rodnom identitetu prebrodilaca (bez grupa)

Većina (61,3%) prebrodilaca su punoletni mladi. Za njima slede devet (29,0%) prebrodilaca koji imaju između 31 i 40 godina i dva (6,5%) prebrodioca koji imaju između 41 i 50 godina. Dokumentovan je jedan prijavljen incident (3,2%) nad maloletnom osobom.

Starost	Broj incidenata	%
ispod 18	1	3,2%
18-30	19	61,3%
31-40	9	29,0%
41-50	2	6,5%
51-60	0	0,0%
60+	0	0,0%

Tabela 2.9. Prikaz prijavljenih incidenata prema starosti prebrodilaca (bez grupa)

Grafikon 2.7. Prikaz prijavljenih incidenata prema starosti prebrodilaca (bez grupa)

PRIJAVA

Od ukupnog broja posmatranih incidenata, policiji je prijavljeno 47 (82,5%), tužilaštvu 18 (31,6%) i u pet (8,8%) slučajeva je pokrenut sudski postupak.¹³

▶ Slučajevi se dominantno prijavljuju policiji iako postoje dobri razlozi da prebrodioci, a posebno kvir prebrodioci, prijave incidente direktno tužilaštvu. Jedan očigledan razlog je visok stepen rizika od sekundarne viktimizacije. Prebrodiocima se ne dozvoljava da pri prijavi incidenta u policijskoj stanici pored sebe imaju osobu od poverenja, izuzev advokata. Time je prijateljima, članovima porodice ili kvir aktivistima uglavnom onemogućeno da podrže prebroditeljku_oca i da svedoče o eventualnoj sekundarnoj viktimizaciji i kršenju njenih_govih prava. Neretko se dešava da policijski službenici bez dobrog razloga traže od prebrodilaca da prijave incident neki drugi dan ili u nekoj drugoj policijskoj stanici, dezinformišu prebrodioce, ispituju prebrodioce o njihovoj seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu, kao i da traže od prebroditeljke_oca da po nekoliko puta opisuju incident različitim policijskim službenicima. U nekim slučajevima policijski službenici pokušavaju da okrive prebroditeljku_oca za incident koji je pretrpela_o, koriste uvredljiv i preteći rečnik i ne naprave nikakav pismeni trag o prijavi incidenta. Gotovo po pravilu se prebrodiocima ne izdaje kopija službene beleške obaveštenja o incidentu koji su policiji dali. Prebrodioci nisu proaktivno informisani o radnjama koje su preduzete po prijavi incidenta u policijskoj stanici, niti o načinu na koji mogu da podnesu žalbu ukoliko su nezadovoljni radom policije. Samoinicijativno informisanje prebrodilaca je takođe otežano jer skoro nikad nisu informisani o broju pod kojim je predmet zaveden, koji policijski službenik je kontakt tačka za njihov slučaj, kada je dostupan i sl. Svi navedeni problemi vode ka tome da prebrodioci najčešće nisu informisani da li je incident koji su prijavili (na adekvatan način) prenet tužilaštvu i da li je tužilaštvo odbacilo krivičnu prijavu ili je po njenom prijemu preduzelo određene radnje. Iz svega navednog možemo zaključiti da

¹³ Za razliku od podataka o izvoru informacija o incidentu, mestu i lokaciji incidenta, kao i od podataka o prebrodiocima u kojem jedan odgovor isključuje druge, podaci o prijavi nisu međusobno isključujući. Neki incidenti su prijavljeni većem broju aktera. Prema tome, zbir incidenata podeljenih prema prijavi prelazi 57 prijavljenih incidenata, odnosno procenti prelaze 100,0%.

prebrodioci, a posebno kvir prebrodioci u Srbiji ne ostvaruju minimalni standardi u pravima, podršci i zaštiti žrtava kriminaliteta uspostavljeni Direktivnom EU 2012/29/EU¹⁴. Dok Srbija ne sprovede neophodne reforme kojima će prava prebrodilaca usaglasiti sa evropskim standardima kako bi ispunila zahteve iz poglavlja 23, barem deo navedenih problema bi mogao biti izbegnut, ili bar ublažen, kada bi prebrodioci, uz pravnu podršku organizacija civilnog društva, podnosili krivične prijave pismenim putem nadležnom tužilaštvu, zaobilazeći na taj način sekundarnu viktimizaciju u policiji, barem pri prvom koraku na dugom putu ka rešenju slučaja.

Nadležne institucije	Broj incidenata	%
Policija	47	82.5%
Tužilaštvo	18	31.6%
Sud	5	8.8%

Tabela 2.10. Prikaz incidenata prema nadležnim institucijama kojima su prijavljeni

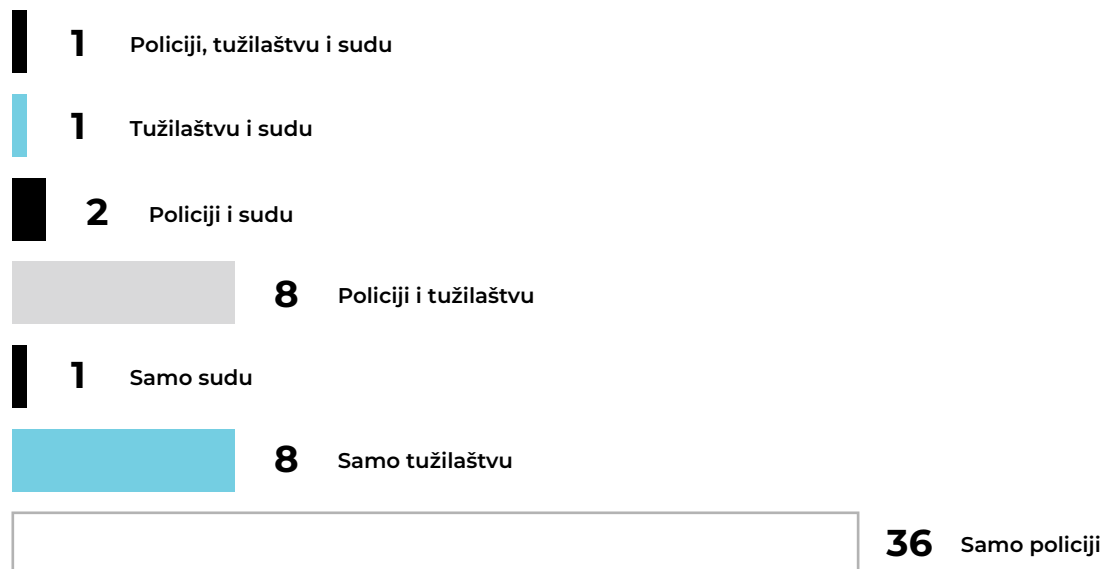

Grafikon 2.8. Prikaz incidenata prema nadležnim institucijama kojima su prijavljeni

¹⁴ Official Journal of the European Union, L 315/57, 14. novembar 2012.

Nadležne institucije	Broj incidenta	%
Samo policiji	36	63,2%
Samo tužilaštvu	8	14,0%
Samo sudu	1	1,8%
Policiji i Tužilaštvu	8	14,0%
Policiji i sudu	2	3,5%
Tužilaštvu i sudu	1	1,8%
Policiji, tužilaštvu i sudu	1	1,8%

Tabela 2.11. Prikaz incidenata prema broju nadležnih institucija kojima su prijavljeni

Grafikon 2.9. Prikaz incidenata prema broju nadležnih institucija kojima su prijavljeni

STATUS PREDMETA¹⁵

Od ukupnog broja posmatranih slučajeva, 31 (54,4%) je u predistražnom postupku¹⁶, s tim što je samo u četiri slučaja prebrodiocima poznato da su zaista preduzete neke radnje od strane nadležnih organa po podnošenju krivične prijave. U skoro pola prijavljenih incidenata prebrodioci nemaju nikakva saznanja u pogledu toga da li je i na koji način postupano nakon prijave incidenta, što stvara osećaj da njihov slučaj "leži u nekoj fioci".

▶ Čak i u slučajevima kada su prebrodioci izrazito motivisani da se raspituju o statusu slučaja, ne uspeavaju da dobiju informacije. Razlozi za to su višestruki. Kao što je već navedeno, podnosioci krivične prijave gotovo nikada nisu upoznati na koji način mogu da se raspituju o statusu slučaja. Zatim, većina prebrodilaca nije u poziciji da angažuje advokata i oslanjaju se isključivo na podršku branitelja ljudskih prava. Međutim, braniteljima ljudskih prava nije dozvoljeno da se raspituju o slučaju, uprkos tome što su prebrodioci voljni da ih ovlaste da ga prate. Na kraju, prebrodiocima se ponekad upućuju bizarni zahtevi kojima kao da je svrha da im onemoguće da budu adekvatno informisani o statusu slučaja. Ilustrativan primer je ponašanje jedne tužiteljke koja je tražila od prebroditeljke koja se raspitivala o svom slučaju da ne zapisuje ono što joj govori.

U tri (5,3%) slučaja je odbačena krivična prijava, od kojih u jednom zato što se prijavljeno delo ne goni po službenoj dužnosti, a u preostala dva su prijavljeni incidenti prepoznati kao prekršaji. U jednom (1,8%) slučaju je došlo do istrage. Indikativno je da prebroditeljka prepozna da bi i njen slučaj završio "u fioci" da nema punomoćnicu koja je bila u stalnoj komunikaciji sa nadležnim organima.

U slučaju koji je dobio određeni publicitet, fizičkom napadu na Iliju Vučevića zbog

¹⁵ Za razliku od podataka o izvoru informacija o incidentu, mestu i lokaciji incidenta, kao i od podataka o prebrodiocima u kojem jedan odgovor isključuje druge, podaci o statusu predmeta nisu međusobno isključujući. Povodom jednog incidenta se vode dva različita postupka. Prema tome, zbir incidenata podeljenih prema statusu predmeta prelazi 57 prijavljenih incidenata, odnosno procenti prelaze 100,0%.

¹⁶ Termin "predistražni postupak" u ovom izveštaju se koristi za deo postupka od momenta podnošenja krivične prijave do donošenja naredbe o sprovođenju istrage, odnosno do optuženja u slučajevima za koje je predviđen skraćeni postupak.

pretpostavljene istopolne seksualne orijentacije, nadležno tužilaštvo je postiglo sporazum o priznanju krivičnog dela sa učiniocima, koji je nadležni sud potvrdio i na taj način je došlo do druge presude u Srbiji za zločin iz mržnje.¹⁷ Ovaj slučaj je neuobičajan i po tome što je prebrodilac cis strejt muškarac, ali i po brznoj reakciji tužilaštva te tako ne reprezentuje tipičan profil prebrodilaca zločina iz mržnje, niti iskustvo većine prebrodilaca sa krivično-pravnim sistemom.

▶ U istoj piceriji u kojoj je napadnut Ilija Vučević dve godine ranije fizički je napadnuta trans žena i njene prijateljice, pri čemu su im takođe nanete telesne povrede. Ovaj slučaj, iako je prijavljen policiji, nikada nije odmakao od predistražnog postupka, niti dobio približnu medijsku pažnju. Efikasnost nadležnih organa u rasvetljavanju slučaja i zainteresovanost medija ne bi smeli da zavise od ličnog svojstva prebrodioca. Svi imaju pravo na pristup pravdi i na profesionalano izveštavanje o incidentu koji su pretrpeli bez obzira na SORI.

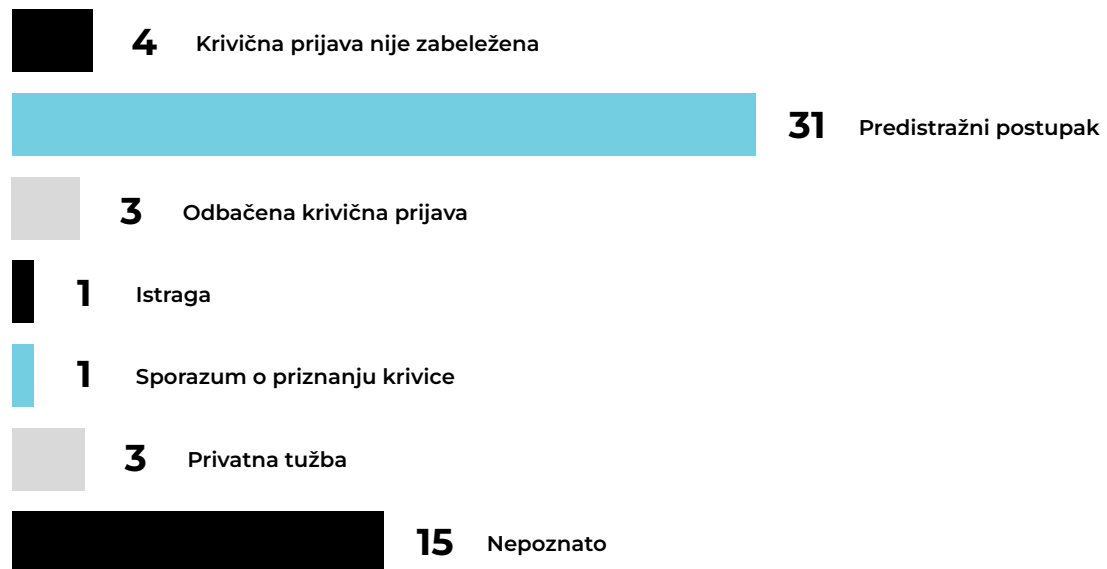
U tri (5,3%) slučaja su prebroditeljke podnele privatne tužbe, u dva za uvredu i u jednom za diskriminaciju. Četiri (7,0%) incidenta su prijavljena, ali krivična prijava nije zabeležena, odnosno nije sačinjena službena beleška. U dva incidenta prebrodioci su otišli u policijsku stanicu i prijavili incident, ali policijski službenici nisu zabeležili krivičnu prijavu, a u preostala dva se incident odigrao pred očima policijskih službenika, ali oni nisu reagovali. U 15 (26,3%) slučajeva incident je prijavljen anonimno ili je pokušaj stupanja u kontakt sa osobom koja je prijavila incident bio neuspešan.

¹⁷ Za odličnu analizu sporazuma o priznanju krivičnog dela koji je postiglo nadležno tužilaštvo sa učiniocima, videti Stojanović, B., "Zločin iz mržnje - (ne)dovršena priča", (internet) 7. novembar 2019., dostupno na: <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1730213> (pristupljeno 26. jula 2020).

” **N**akon završenog treninga uputio sam se ka kući, putem kojim svaki dan idem. Prošao sam pored grupe od šest ili sedam momaka sa kojima nisam uspostavio nikakav kontakt, ali odeća na meni je kod njih izazvala burnu reakciju (na sebi sam imao cipele, bermude, majicu kratkih rukava, košulju, šesir i ranac). Prvo su krenuli sa dobacivanjima “pederu” što sam ja ignorisao i nastavio svojim putem, ali ta grupa je nastavila da me prati uz glasno dobacivanje, vikanje, i zviždanje. Pošto su te ulice bile veoma slabo osvetljene, jedino što sam pokušavao je da što pre dođem do glavne ulice ne bih li bio okružen ljudima. Uputio sam se u market sa ciljem da se sakrijem tamo, ali oni su me i tu pratili. Dok su me tražili u marketu, uspeo sam pre njih da izađem i da odem u policijsku stanicu koja se nalazila preko puta tog marketa, ali oni su me i dalje pratili. Kada sam ušao u stanicu i prijavio slučaj dvojica službenika su izašli i pitali su me šta se desilo i da li sam siguran da su baš mene pratili i šta su mi govorili. Nakon toga su izašli na ulaz i rekli mi da oni nisu tu, i da mogu da idem kući, a da će druga smena da se provoza gradom kasnije da vidi ko su oni. Nisu uzeli nikakav izveštaj. Ja se nisam osećao bezbedno i odbio sam da sam idem kući pa me je policijski službenik odvezao, a na putu do kuće je komentarisao da tako odeven više nikada ne ulazim u policijsku stanicu, misleći na bermude, pritom ne shvatajući trenutak opasnosti zbog kojeg sam ušao u stanicu kako bih zatražio pomoć. Od mene nisu uzeli nikakve podatke. Na pitanje šta bi sledećeg puta trebalo da radim, jer su mi se ovakve stvari dešavale i ranije, čak i sa fizičkim napadom, dobio sam odgovor: “Idi kući, odmori se.”

Status predmeta	Broj incidenata	%
Krivična prijava nije zabeležena	4	7,0%
Predistražni postupak	31	54,4%
Odbačena krivična prijava	3	5,3%
Istraga	1	1,8%
Sporazum o priznanju krivice	1	1,8%
Privatna tužba	3	5,3%
Nepoznato	15	26,3%

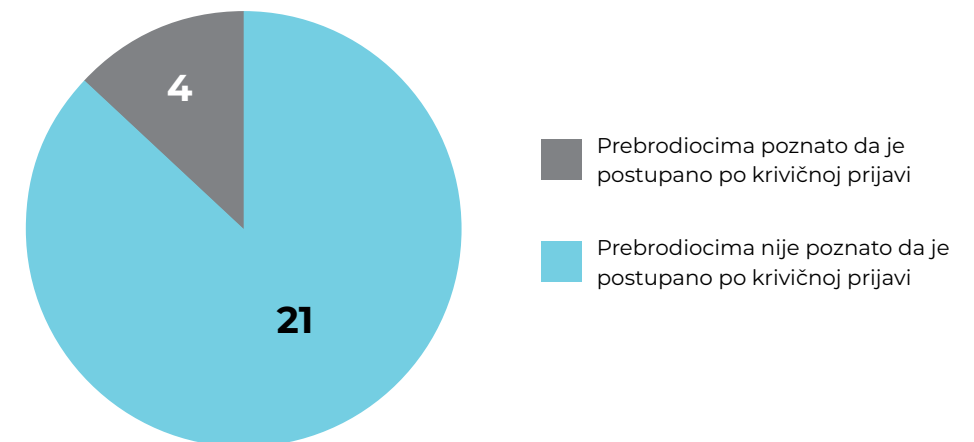
Tabela 2.12. Prikaz incidenata prema statusu predmeta

Grafikon 2.10. Prikaz incidenata prema statusu predmeta

Predistražni postupak	Broj incidenata	%
Prebrodiocima poznato da je postupano po krivičnoj prijavi	4	12,9%
Prebrodiocima nije poznato da je postupano po krivičnoj prijavi	27	87,1%

Tabela 2.13. Prikaz incidenata u predistražnom postupku prema informisanosti prebrodilaca o preduzetim radnjama

Grafikon 2.11. Prikaz incidenata u predistražnom postupku prema informisanosti prebrodilaca o preduzetim radnjama

▶ Neophodno je da nadležni organi proaktivno i redovno obavestavaju podnosioca krivične prijave o preduzetim radnjama. U *Priručniku za rad policije sa LGBTI populacijom* eksplicitno se navodi da policija treba da obavesti prebrodioce o preduzetim merama.¹⁸ Uprkos tome, čak 87,1% prebrodilaca nije informisano da su preduzete ikakve radnje po prijemu krivične prijave. To znači da nadležni organi ili narušavaju pravo prebrodilaca na informacije o postupku ili, još gore, ne preduzimaju nikakve radnje u cilju demaskiranja i rasvetljavanja prijavljenih incidenata motivisanih mržnjom. U članu 22 Direktive EU 2012/29/EU¹⁹ o uspostavljanju minimalnih standarda o pravima, podršci i zaštiti žrtava krivičnih dela prebrodioci zločina iz mržnje se eksplicitno navode kao posebno izloženi rizicima sekundarne i ponovljene viktimizacije, te je stoga potrebno da se identifikacija posebnih potreba za zaštitom izvrši u **najranijoj mogućoj fazi** istrage. Pored toga, **blagovremenost** u identifikaciji indikatora da je incident motivisan mržnjom je *Smernicama za krivično gonjenje zločina iz mržnje u Republici Srbiji* prepoznata kao ključna za pravilno kvalifikovanje krivičnog dela kao zločina iz mržnje, kao i dokazivanje da je krivično delo učinjeno iz mržnje u kasnijim fazama postupka.²⁰ Iz navedenog bi trebalo da bude jasno da se odugovlačenjem predistražnog postupka povećava ranjivost prebrodilaca zločina iz mržnje i narušava pravo prebrodilaca na efikasnu istragu bez diskriminacije.

Takođe, prebrodioci moraju biti obavешteni da imaju prava da traže i dobiju kopiju službene beleške incidenta koji su prijavili, kao i da budu informisani pod kojim je brojem prijava zavedena, ko je kontakt osoba za njihov slučaj i kada je dostupna, ali i o načinu na koji mogu da podnesu žalbu na rad policije i tužilaštva. U već pomenutim *Smernicama za krivično gonjenje zločina iz mržnje u Republici Srbiji* kao primer lošeg postupanja policijskih službenika se navodi propust da se prebrodioci pouče o pravima

koja im pripadaju u krivičnom postupku.²¹ Uprkos tome, ovakvo postupanje se pokazuje kao praksa pri prijavi incidenata motivisanih mržnjom.

Braniteljima ljudskih prava treba omogućiti da od momenta podnošenja prijave do presude budu uz prebroditeljku/oca incidenta motivisanog mržnjom, kao i da se raspituju o slučaju kada za to imaju odobrenje prebroditeljke/oca.

Priručnikom za rad policije sa LGBTI populacijom policijskim službenicima se preporučuje da se obrate kvir organizacijama ukoliko imaju neku nedoumicu u vezi sa tretmanom prebrodilaca zločina.²² Uprkos tome što su u posmatranom periodu dokumentovane brojne nepravilnosti u postupanju policijskog službenika prema kvir prebrodiocima, Udruženju *Da se zna!* se do sada nijedan policijski službenik nije obratio kako bi kvalitetnije primenio svoja ovlašćenja.

Slična situacija je sa tužilaštvom. S obzirom na to da u Srbiji još uvek nije razvijem državni sistem podrške kvir prebrodiocima incidenta motivisanih mržnjom, u *Smernicama za krivično gonjenje zločina iz mržnje u Republici Srbiji* tužiocima se preko pozitivnog primera razrešenja jednog slučaja savetuje da upute prebrodioce na organizacije za zaštitu ljudskih prava koje pružaju besplatnu pravnu pomoć i savetovanje.²³ Kao što se moglo videti iz analize incidenta prema izvoru informacija, ni o jednom dokumentovanom incidentu Udruženje *Da se zna!* nije dobilo saznanje od nadležnih organa, iako već godinama pruža navedene usluge.

Nedopustivo je da policijski službenici ignorišu krivične prijave, dezinformišu prebrodioce, manipulativnim pitanjima i komentarama dovode u pitanje percepciju prebrodilaca ili pokušavaju da im pripišu odgovornost za incident koji su pretrpeli, kao i da ne reaguju na incidente kojima lično prisustvuju. Neophodno je da policijski službenici koji na ovakav način postupaju disciplinski, prekršajno i krivično odgovaraju kako bi se napravio diskontinuitet u višedecenijskom ophođenju prema kvir osobama kao prema građankama i građanima drugog reda.

18 Uprava policije MUP-a, 2016, str. 14.

19 European Union: Council of the European Union, *Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA*, 14 November 2012, L 315/57.

20 Mirović, T. i dr., 2018, str. 15.

21 *Ibid.*, str. 34.

22 Uprava policije MUP-a, 2016, str. 16.

23 Mirović, T. i dr., 2018, str. 35.

III DEO: STUDIJE SLUČAJA

SRBIJA PROTIV N.B.

Od septembra 2017. godine kada je prvi put otvoren Prajd info centar kao prostor namenjen informisanju građana i građanki o događajima u vezi s Nedeljom ponosa i Paradom ponosa, do danas policiji je prijavljeno sedam napada na sam objekat. U nekim od slučajeva napadani su i aktivisti i aktivistkinje koji su se u tom momentu zatekli u njemu. Jedan od žrtava homofobičnog napada u novembru 2018. godine je bio i aktivista Udruženja *Da se zna!* Aleksandar Savić, koji je o ovom slučaju obavestio nadležne organe.

Naime, dana 9. novembra 2018. godine oko 18.00 časova Aleksandar Savić, aktivista Udruženja *Da se zna!* se nalazio ispred Prajd info centra u ul. Kralja Milana u Beogradu, kada je primetio kako nepoznati mladić neposredno po ulasku u Prajd info centar, baca opušak od cigarete na ulicu. Pre nego je mladić, kasnije identifikovan kao N.B, ušao u Prajd info centar, Aleksandar ga je zamolio da ne baca opušak na ulicu, budući da ispred vrata postoji pepeljara, te ga je zamolio i da opušak pokupi i baci u pepeljaru. Međutim N.B. mu je tada zapretio da će da ga polomi i krenuo je ka Aleksandru da ga udari pesnicom, ali je tada između njih stao radnik obezbeđenja i pomerio N.B, a Aleksandar je pozvao policiju.

N.B. se nakon toga na homofobičan način obratio Aleksandru, te ga je pitao da li hoće da ga zove pederom, a zatim mu je rekao „pederčino“.

Povodom navedenog događaja Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Direkcija policije, Policijska uprava za grad Beograd, Policijska stanica Stari Grad je Prvom osnovnom javnom tužilaštvu u Beogradu podnela krivičnu prijavu protiv N.B. zbog postojanja sumnje da je N.B. izvršio krivično delo Ugrožavanje sigurnosti iz člana 138. stav 1. KZ-a.²⁴

Aleksandar Savić je nadležnom tužilaštvu ukazao na mogući motiv N.B. za izvršenje dela, te da je verovatno da je N.B. postupao na gore navedeni način iz mržnje zbog pretpostavljane seksualne orijentacije Aleksandra, a posebno imajući u vidu da se incident desio ispred Prajd info centra, kao i da se N.B. obraćao Aleksandru na homofobičan način.

Tužilaštvo je u martu 2020. godine, nakon saslušanja Aleksandra Savića, odbacilo krivičnu prijavu protiv N.B. jer po njegovom zaključku ne postoje osnovi sumnje da je N.B. izvršio krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti, a usled nedostatka dokaza.

²⁴ Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

Na ovakvu odluku Prvog osnovnog tužilaštva u Beogradu, Aleksandar Savić je uložio prigovor Višem javnom tužilaštvu u Beogradu i ukazao na to da nisu izvedeni svi dokazi, odnosno da kao svedoci nisu saslušana lica koja su prisustvovala incidentu.

Više javno tužilaštvo u Beogradu je u maju 2020. godine, usvojilo navedeni prigovor Aleksandra Savića i naložilo Prvom osnovnom javnom tužilaštvu da nastavi postupak i sasluša svedoke događaja. Postupak je u toku i javnotužilačka odluka još uvek nije doneta.

U konkretnom postupku se kao i u drugim postupcima za koje je Udruženje *Da se zna!* zainteresovano i koje prati, uočava sporost u postupanju. Od date izjave oštećenog u policiji do poziva za njegovo saslušanje u svojstvu svedoka pred nadležnim tužilaštvom proteklo je godinu dana. Takođe, iako je oštećeni ukazao na mogući motiv izvršenja krivičnog dela, nadležno tužilaštvo to još uvek nije uzelo u obzir. Pored toga, tužilaštvo je prvobitno odbacilo krivičnu prijavu, a da nije saslušalo sve svedoke događaja.

Navedeno ukazuje i na to da oštećeni mora imati aktivnu ulogu u postupku i insistirati na preduzimanju određenih dokazanih radnji, iako bi tužilaštvo trebalo da iste preduzme po službenoj dužnosti.

DRAGOSLAVA BARZUT PROTIV M.K.

Aktivisti i aktivistkinje za ljudska prava su godinama unazad izloženi pretnjama, omalovažavanju i diskreditovanju svog rada, a neretko je ugrožena i njihova fizička bezbednost. Nažalost, to su u 2019. godini potvrdili napadi na aktivistkinje Ne davimo Beograd i Udruženja *Da se zna!* i to na događajima koji su obeležavali Međunarдни dan žena – 8. mart. Istog dana napadnuta je još jedna žena, na svom radnom mestu dok je vozila gradski autobus.

Dragoslava Barzut je sa drugim aktivistima/kinjama 8. marta 2019. godine krenula iz kancelarije Udruženja *Da se zna!* prema platou ispred Filozofskog fakulteta u Beogradu, gde je u 13h bilo zakazano kretanje u protestni marš povodom obeležavanja 8. marta. Usput su se kratko zadržali u Prajd info centru u ul. Kralja Milana, gde su uzeli zastave duginih boja i gde su im se pridružili volonteri i volonterke. Dragoslava Barzut je nosila uvijenu zastavu, u nameri da je na maršu razvije.

Na potezu između Slavije i Palate Albanije su bili vređani ili provocirani od strane slučajnih prolaznika, te im je i tako vozač taksija koji je bio parkiran na taksi stanici na Terazijama doviknuo: "Mamu vam jebem, da vam jebem".

Na samom ulazu u ul. Knez Mihajlovu, dva do tada nepoznata mladića su im se

obratile rečima: "Bolesnici, šta šetate ovuda, smrdite" itd. Jedan od njih je sve vreme ulazio u lični prostor Dragoslave Barzut i njene koleginice vičući: "Šta je, šta je bolesnici!", a ubrzo je i pljunuo u njihovom pravcu. Dragoslava i njena koleginica su se tada obratile policijskom službeniku, zamolivši ga da udalji dvojicu mladića od njih, uz objašnjenje šta se desilo, ali policijski službenik nije odreoovao jer po njegovim rečima on to nije video.

Kako je izostala reakcija policije, mladići su nastavili da ih prate kroz ul. Knez Mihajlovu prema platou ispred Filozofskog fakulteta, a jedan od njih, kasnije identifikovan kao M.K. ih je i snimao. Dragoslava je M.K. mirnim tonom rekla da to ne radi, a on joj je uzvratilo uvredama: „Bolesnice, vidi na šta ličiš, jesi li muško ili žensko?“ Dragoslavin kolega se nakon toga obratio drugom policijskom službeniku, ali ni on nije odreoovao.

Kada su stigli na plato, Dragoslava je zamolila još jednom M.K. da obriše snimke, a on joj se uneo u lice i pljunuo je, kada ga je ona refleksno odgurnula rukom od sebe. Tada je prišao inspektor u civilu, koji je obezbeđivao najavljeni skup, i udaljio M.K. od Dragoslave.

Imajući u vidu ceo događaj, posebno to da se grupa LGBT aktivista kretala kroz grad ka prijavljenom skupu, te da se u takvim okolnostima, uobičajeno dešavaju incidenti, smatramo da je reakcija policijskih službenika bila neadekvatna i neblagovremena. Naime, iz okolnosti slučaja, proizilazi da bi reakcija policijskog službenika, pri prvom obraćanju, u smislu preduzimanja mera za obezbeđivanja javnog reda i mira, identifikacije dvojice mladića i rasvetljavanja incidenta, mogla da promeni tok događaja i posledice istog znatno umanjii. Policijski službenik je imao i ovlašćenje da dvojicu mladića, u skladu sa članom 72. Zakona o policiji (ZoP),²⁵ upozori, jer je iz opisa događaja kom je i sam prisustvovao (iako po njegovim rečima isti nije video), proizilazilo da dva mladića mogu da dovedu u opasnost bezbednost aktivista i da naruše javni red, ali on to nije učinio.

Zbog uvreda koje je taj dan pretrpela, Dragoslava Barzut je protiv M.K. podnela privatnu tužbu Prvom osnovnom sudu u Beogradu zbog izvršenja krivičnog dela uvrede uz otežavajuću okolnost iz člana 54a KZ.²⁶ Naime, iz okolnosti samog slučaja, proizilazi da su uvrede koje je M.K. uputio Dragoslavi motivisane predrasudom zbog njene pretpostavljene seksualne orijentacije kao LGBT+ aktivistkinji i koja je tom prilikom nosila LGBT+ zastavu.

Iako je od podnošenja privatne tužbe proteklo više od godinu dana, glavni pretres još uvek nije održan, jer sud do sada nije obezbedeo prisustvo M.K. Od do sada pet zakazanih pretresa, tri nisu održana zbog nedolaska M.K, jedan zbog preseljenja suda, a jedan zbog vanrednog stanja u Republici Srbiji.

²⁵ Zakon o policiji, *Službeni glasnik RS*, br. 6/2016, 24/2018 i 87/2018.

²⁶ Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

DA SE ZNA! PROTIV VLADIMIRA DIMITRIJEVIĆA

Udruženje *Da se zna!* pored toga što dokumentuje slučajeve zločina iz mržnje i povezane incidente motivisane predrasudom prema kvir osobama, vrši monitoring novinskih tekstova i reaguje na govor mržnje i diskriminaciju prisutnu u medijima. Tako smo u prošlogodišnjem izveštaju²⁷ pisali o slučaju diskriminacije u tekstu pravoslavnog publiciste, Vladimira Dimitrijevića, koja je u maju 2018. bila predmet naše pritužbe Poverenici za zaštitu ravnopravnosti. U svom mišljenju, Poverenica je utvrdila da se radi o diskriminaciji (kršenje odredbe člana 12. ZZD)²⁸ i dala preporuku da se diskriminator javno izvini i suzdrži od daljeg kršenja propisa o zabrani diskriminacije (Janković, internet). Umesto da se izvini, Vladimir Dimitrijević je ponovio diskriminaciju u svom tekstu kao odgovoru na našu pritužbu.

Mišljenje Poverenice i ponovljena diskriminacija su razlozi zbog kojih smo protiv Vladimira Dimitrijevića u januaru 2019. podneli tužbu Višem sudu u Beogradu. Udruženje *Da se zna!* je od 2016. svog osnivanja do danas podnelo desetine pritužbi Poverenici za ravnopravnost, i iz tog višegodišnjeg iskustva strateški se određuje prema slučajevima. Smatrali smo da je ovaj slučaj reprezentativan primer diskriminacije prisutne u javnom prostoru Srbije, kojom se osim što se opravdava, stvara i politika alibija za vršenje nasilja prema kvir zajednici.

Da podsetimo, Vladimir Dimitrijević je 12. januara 2018. godine na svom veb-sajtu objavio tekst pod naslovom „U odbranu prirodne porodice“, koji je po njegovim rečima nastao uoči donošenja Zakona o rodnoj ravnopravnosti (ZRR)²⁹ „čije će posledice po našu, ionako razorenu porodicu biti ogromne“. Istakao je i da tekst ima za cilj da građane obavesti o „najstrašnijem nasrtaju totalitarne vlasti na porodicu, koji se može porediti samo sa komunističkim udarcem na duhovne i porodične vrednosti“ kao i da se „umesto komunizma, Srbima nameće homoseksualizam“ i to „pod vidom priče o rodnoj ravnopravnosti“ čije su propagatorke po njegovim rečima: LGBT aktivistkinje.

Vladimir Dimitrijević je u pomenutom tekstu citirao delove pisma Branislava Vujića, čije navode prihvata kao svoje. U tom se pismu istopolni odnos svodi isključivo na seks, lišen drugih humanih odlika, kao što je emocionalna povezanost, a u poređenju sa heteroseksualnim odnosom koji može postojati i bez seksa. Dalje,

27 Kovačević, M., *Podaci, a ne zvona i praproci 2*, Beograd, *Da se zna!*, 2019, str. 54.

28 Zakon o zabrani diskriminacije, *Službeni glasnik RS*, br. 22/2009, Član 12.

29 Zakon o rodnoj ravnopravnosti, *Službeni glasnik RS*, br. 104/2009.

homoseksualni odnos se naziva razvratnim, sitnosopstveničkim i potrošačkim, uz upozorenje da homoseksualne veze uništavaju porodične odnose i menjaju kriterijume normalnosti. Sve to izneto je u cilju toga da se istopolni parovi ne mogu tretirati kao ravnopravni, što je izneto u zaključku teksta.

U tekstu se prenose stavovi da je jedina prirodna zajednica, zajednica između muškarca i žene i da je samo takva zajednica – prirodna porodica put do sreće koji vodi u valjan život, istinsku sreću, blagostanje i izvoriste ispravnog političkog života.

Takođe, Vladimir Dimitrijević u tekstu prenosi ideje po kojima se rodna ideologija nameće čitavom društvu, sa ciljem da se „duše“ osvoje kroz škole, te navodi i da „kada LGBT-dženderisti uđu u škole, dobiće podlogu za svoju propagandu kakvu nikada do sada nisu imali“.

Vladimir Dimitrijević je zatim u maju 2018. godine, kao odgovor na pritužbu koje je *Da se zna!* povodom teksta „U odbranu prirodne porodice“ podnelo Poverenici za zaštitu od diskriminacije, objavio na svom veb sajtu novi tekst pod nazivom *Odgovor na tužbu „LGBT zaštitara“* ili *Ponovo „As Long As There is One Hundred“*.

U pomenutom tekstu Vladimir Dimitrijević je, po mišljenju *Da se zna!* i Poverenice za zaštitu od diskriminacije, ponovo izneo stavove koji oslikavaju suštinsko nerazumevanje ljudske seksualnosti, produbljuju negativne stereotipe, ponižavaju LGBT+ lica i podstiču za ta lica stvaranje neprijateljskog i uvredljivog okruženja. Tako je Vladimir Dimitrijević između ostalog naveo i da u savremenom društvu „postoje tendencije da se homoseksualnost shvati, ne kao polna izopačenost nego kao seksualna orijentacija koja ima jednaka prava na javno ispoljavanje i uvažavanje“.

Zatim je preneo i navodne stavove Crkve prihvatajući ih kao svoje, te je naveo i da su „homoseksualne veze grešne i da podležu osudi“, kao i da se „homoseksualne težnje leče, kao i ostale strasti koje muče palog čoveka“, te da se „povremeno izopačenja ljudske seksualnosti ispoljavaju u formi bolesnog osećanja pripadnosti suprotnom polu, čiji je rezultat pokušaj da se promeni pol“.

Zbog svega toga, Udruženje *Da se zna!* je u januaru 2019. godine, protiv Vladimira Dimitrijevića podnelo tužbu Višem sudu u Beogradu, sa predlogom da sud utvrdi da je Vladimir Dimitrijević tekstovima „U odbranu prirodne porodice“ i „Odgovor na tužbu „LGBT zaštitara“ ili Ponovo „As Long As There is One Hundred““ izvršio akt diskriminacije prema kvir zajednici, te da obaveže Vladimira Dimitrijevića da navedene tekstove ukloni sa svog veb-sajta i da mu zabrani da ubuduće na veb sajtu i drugim publikacijama objavljuje tekstove kojima se diskriminiše kvir zajednica, kao i da ga obaveže da presudu objavi o svom trošku.

Udruženje *Da se zna!* je u tužbi podnetoj Višem sudu u Beogradu, između ostalog istaklo da stavovi Vladimira Dimitrijevića iz objavljenih tekstova, predstavljaju negativan stereotip o istopolnim odnosima, te da dovode do neprihvatljivog zaključka

da istopolne parove ne možemo tretirati kao ravnopravne. Takođe, *Da se zna!* je izneo mišljenje da je Vladimir Dimitrijević svojim navodima direktno uvredio dostojanstvo LGBT+ lica i podstakao stvaranje neprijateljskog i uvredljivog okruženja za ta lica, te da neosnovano zaključuje da prava LGBT+ lica ugrožavaju porodicu i porodične vrednosti.

U odgovoru na tužbu iz aprila 2019. godine, Vladimir Dimitrijević je, braneći svoje stavove, naveo da je u tekstu "U odbranu prirodne porodice" iskazao stav da bi trebalo sprečiti sve tendencije koje nisu u duhu porodičnih vrednosti onako kako je to shvaćeno u našem narodu kao tradicija, kao i da je činjenica da istopolnim parovima u našem ustavnopravnom poretku kao ni u zakonskom okviru nije dozvoljeno zaključenje braka niti usvajanje dece, te da u tom smislu njegovi navodi ne mogu predstavljati diskriminaciju LGBT lica. Međutim, pored toga što je Srbija kao članica Saveta Evrope, obavezna da reguliše zajednicu života osoba istog pola, sistemski diskriminacija svakako ne može biti osnov za legitimizaciju povreda pojedinih antidiskriminatornih odredbi. Drugim rečima, sistemski diskriminacija kao rezultat odsustva pravnih propisa u pogledu specifičnih pitanja kao što je pitanje zajednice života osoba istog pola, ne može biti instrument za produbljivanje diskriminacije i u sferama u kojima se pravnim propisima izričito jemči zaštita od diskriminacije.

Takođe je naveo i da su tekstovi imali za cilj da skrenu pažnju široj javnosti na probleme koji eventualno mogu nastati kao posledica eventualnog izjednačavanja heteroseksualnih i homoseksualnih parova, u pogledu usvajanja dece i zaključenja braka.

Po rečima Vladimira Dimitrijevića, korišćenje provokativnih reči u spornim tekstovima, služi ne svrsi vređanja i ponižavanja homoseksualnih parova ili pojedinih homoseksualaca već kritici društvene pojave, koju naziva "ideologijom političkog homoseksualizma". Vladimir Dimitrijević smatra da u tom smislu svi intelektualci u koje i sebe ubraja, osećaju kao svoju pre svega moralnu dužnost da vrednuju i kritikuju svaku novu odnosno aktuelnu pojavu ili tendenciju koja se javi u našem društvu, zbog čega im se mora dopustiti široko shvatanje slobode mišljenja i izražavanja. Po rečima Vladimira Dimitrijevića cilj njegovih tekstova je učestvovanje u javnoj debati i kritikovanju mogućeg donošenja tada predloženog ZRR, a kako bi se sprečilo njegovo donošenje, te smatra da ima legitimno pravo da sa aspekta porodičnih vrednosti, vere i ukorenjenosti tradicije u srpskom narodu kritikuje moguća zakonska rešenja koja se tim vrednostima suprotstavljaju, a u koje spada i ideologija političkog homoseksualizma.

Vladimir Dimitrijević je ukazao i na to da tužba *Da se zna!* predstavlja ugrožavanje njegovog prava na slobodu veroispovesti i slobodu misli i javnog izražavanja mišljenja, ali postavlja i pitanje ustavnosti ZZD,³⁰ ističući da isti nije "u duhu" Ustava

30 Zakon o zabrani diskriminacije, *Službeni glasnik RS*, br. 22/2009.

Republike Srbije (URS)³¹ koji se poziva na posebnu zaštitu porodice kao i da među posebnim osnovima diskriminacije koje URS izdvaja nema seksualne orijentacije. Međutim, ovakvi navodi Vladimira Dimitrijevića su očigledno neosnovani, posebno imajući u vidu da je članom 21. stav 3. URS zabranjena svaka diskriminacije i to po bilo kom osnovu.³²

U podnesku iz decembra 2019. godine, *Da se zna!* je između ostalog istakao da se pravo na egzistenciju bez diskriminacije LGBT lica ne može dovoditi u vezu sa društveno-političkim formacijama, na primer komunizmom, a što Vladimir Dimitrijević čini, jer homoseksualnost nije socio-ekonomski sistem niti bilo kakva "uređivačka" politika društva.

Po mišljenju *Da se zna!*, a što je i istaknuto u dosadašnjem toku postupka, nedopustivo je da Vladimir Dimitrijević javno, potpuno neopravdano, navodno "braneći" tradicionalne vrednosti, iznosi stavove kojima direktno stigmatizuje jednu manjinsku grupu na osnovu ličnog svojstva – seksualne orijentacije i produbljuje stereotipe u društvu u kom je ta grupa, pored Roma, najviše diskriminisana.

S tim u vezi, *Da se zna!* je istakao i da Vladimiru Dimitrijeviću niko ne uskraćuje pravo da javno debatuje o značaju porodice, razlozima zbog kojih smatra da je ustanova braka i porodice možda ugrožena u društvu, uzrocima razvoda braka, pada nataliteta i sl, niti da bilo ko zadire u njegovo pravo na veroispovest i slobodu mišljenja, ali da je nedopustivo da u okviru takve debate iznosi stavove kojima se na nesumnjiv način vređa dostojanstvo jedne manjinske grupe, a ta grupa prikazuje kao ona koja ugrožava prava većine i uništava "prirodnu" porodicu.

Takođe, sloboda izražavanja u vezi sa porodičnim vrednostima ne opravdava ni iznošenje stavova da je homoseksualnost polna izopačenost, niti je opravdano da se homoseksualne veze prikazuju kao glavni i jedini uzročnik eventualnog urušavanja bilo kakvih porodičnih vrednosti.

Pravo na porodični život jasno pripada i licima homoseksualne orijentacije kao i licima heteroseksualne orijentacije, te se, po mišljenju *Da se zna!*, ne mogu "branimi porodične vrednosti" stigmatizacijom manjine kojoj takođe pripada pravo na porodični život, posebno ne na način da se ona okrivljuje za takozvano uništenje porodice.

Da se zna! je ukazao i na to da je u članu 18. URS³³ predviđeno da se ljudska i manjinska prava neposredno primenjuju i tumače saglasno važećim međunarodnim standardima ljudskih i manjinskih prava, kao i praksi međunarodnih institucija koje nadziru njihovo sprovođenje, te je podsetio i na to da je Srbija kao članica

31 Ustav Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 98/2006.

32 *Ibid.*, Član 21. Stav 3.

33 *Ibid.*, Član 18.

Saveta Evrope, obavezna da reguliše zajednicu života osoba istog pola, te posebno ukazao i na presudu Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP) u slučaju Oliari i drugi protiv Italije³⁴ iz koje jasno proizilazi obaveza da sve države članice pravno regulišu istopolnu zajednicu života.

Da se zna! je istakao i da cilj tužbe nije isključenje bilo kakve debate u demokratskom društvu, ali i da je Vladimir Dimitrijević izneo stavove koji se ne mogu opravdati niti su u srazmeri sa ciljem bilo kakve debate o porodici i porodičnim vrednostima. Vladimir Dimitrijević, po mišljenju *Da se zna!*, svojim navodima podstiče stereotipe da poštovanje prava jedne grupe lica, nosi sa sobom gubitak prava za druge, kao i da ostvarivanje prava na privatni i porodični život osoba drugačije seksualne orijentacije, na neki način može ugroziti ista prava heteroseksualnih osoba.

Da se zna! je ukazao i na presudu ESLJP, u predmetu Bajev i drugi protiv Rusije³⁵ budući da je sud u navedenom predmetu razmatrao argumente odbrane da homoseksualne veze nisu u skladu sa tradicionalnim vrednostima Rusa te da većina Rusa ne odobrava homoseksualnost. Međunarodni sud nije prihvatio ovakve argumente, zaključujući da Rusija nije uspela da pokaže kako bi (afirmativno) izražavanje na temu LGBT ljudskih prava moglo negativno da utiče na postojeće “tradicionalne porodice” i ugrožavanje njihove budućnosti.

Ocenu suda da li je Vladimir Dimitrijević svojim navodima izvršio diskriminaciju prema kvir zajednici ili se pak kretao u granicama svog prava na slobodu misli i javnog izražavanja mišljenja, dobićemo nakon sprovedenog postupka.

Važno je istaći da u konkretnom postupku postoji izuzetna sporost suda u postupanju, iako je Zakonom o zabrani diskriminacije određeno da je postupak radi zaštite od diskriminacije hitan. Tako je od podnošenja tužbe u januaru 2019. godine do održavanja prvog ročišta 22. januara 2020. godine proteklo godinu dana, a to je ujedno i jedino ročište koje je do sada održano.

34 *Oliari and Others v. Italy*, br. 18766/11 i 36030/11.

35 *Bayev and Others v. Russia*, predstavke br. 67667/09, 44092/12, 5671/12.

DA SE ZNA! PROTIV MILOVANA BRKIĆA

U medijskom prostoru u Srbiji poslednjih nekoliko godina primetno je izostavljanje kvir tema. Pa tako, ako je u ne tako davnoj prošlosti postojalo dominantno negativno izveštavanje o kvir temama, danas možemo da kažemo da postoji kultura ćutanja o svim važnim temama kvir zajednice u Srbiji kao što su nasilje, sistemska diskriminacija, siromaštvo, itd. Mediji se ponašaju kao i većinski deo stanovništva, smatraju da kvir teme nisu dovoljno velike da bi se o njima pisalo, smeštajući na taj način iskustvo diskriminacije kvir zajednice u domen seksualnosti i posledično – privatnosti. Radi se naime, o zameni teza, svrstavajući kvir u domen privatnosti, isključuje se iz svih drugih društveno-političkih oblasti, tačnije po sredi je dehumanizacija kvir osoba. Takvo pogrešno gledanje na kvir zajednicu osim što je posledica homofobije i transfobije u našem medijskom prostoru, govori i o ozbiljnosti predrasuda sa kojima se danas suočavamo.

Jedan od medija koji je najdalje otišao u dehumanizaciji kvir zajednice jeste Magazin Tabloid. Ovaj medij reflektuje najgore predrasude prema kvir zajednici koje postoje u srpskom društvu. Smatrajući da tekstovi Magazina Tabloid doprinose podrivanju postojećih predrasuda, Udruženje *Da se zna!* je pokrenulo postupak protiv glavnog urednika ovog lista pred Višim sudom u Beogradu.

Naime, u elektronskom izdanju “Magazina Tabloid: Istine i zablude”, dana 3. maja 2018. godine objavljen je tekst “Kuda ide ovaj svet?”. U navedenom tekstu su izražene ideje i mišljenja koja ponižavaju lica drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne, kao i transrodna lica, i to na način kojim se vređa njihovo dostojanstvo i stvara neprijateljsko, ponižavajuće i uvredljivo okruženje.

Naslov teksta “Kuda ide ovaj svet?” praćen je nadnaslovom u kojem stoji: “*Kuga Trećeg milenijuma: Da li je pobeda smrti, sodomije, pedofilije i uništenje porodice, konačni cilj Evropske unije, ili je to njen kraj?*”

Tema teksta “Kuda ide ovaj svet?” pojašnjena je u sažetku, u kom je navedeno: “I ne samo Evropska unija, nego i ceo Zapad, danas su potonuli u mrak pederastije, pedofilije, istopolnih brakova, razbijanja porodice i uništenja svega što je evropsku i hrišćansku civilizaciju održalo do danas.”

U tekstu se, između ostalog navodi i: “Sistematsko uništenje etičkog, moralnog, hrišćanskog i uopšte ljudskog u evropskoj civilizaciji, približilo se svome vrhuncu. Ili će ovaj kontinent čiju sudbinu deli i Srbija, pružiti otpor užasnom plesu smrti, divljenju Sodome i Gomore, pederastije, gej brakova, agresivne transseksualne propagande, pedofilije, ili ga više neće biti”

Nakon iznošenja stava da su prve žrtve globalnog nasilja postale porodice i najmlađi naraštaji, a preko njih države i društva, u tekstu stoji: "Da bi ovaj užasni projekat uspeo, ubrzano se menja i profil ličnosti na čelnim pozicijama u evropskim institucijama. Gej-diplomatija, postala je deo evropskog političkog bića, a pripadnici takozvane gej-lezbo zajednice, precizno su raspoređeni u administraciji EU, na mestima odakle se donose sudbinske odluke za sve zemlje članice i one koje to hoće da budu. Ubrzano se menjaju zakoni, pa i ustavna načela na štetu porodice i braka...". Pored toga što se donošenje antidiskriminatornih propisa ne može dovesti ni u kakvu vezu sa ugrožavanjem porodice i braka, ovakvim stavovima se i neopravdano implicira da kvir osobe ne treba da budu na visokim položajima i funkcijama i to zbog njihovog ličnog svojstva odnosno zbog njihove seksualne orijentacije.

U delu teksta u kojem se govori o pravima homoseksualaca i Paradi ponosa u drugim državama, navodi se: "Tako se u Srbiji zakonima koji štite prava homoseksualaca i takozvanih "transrodnih" manjina, pretvorio u teror te manjine nad većinom. Načela o slobodi pojedinca ili manjine, zapisana još u Francuskoj buržoaskoj revoluciji, danas su zgaženi u ime sodomije, pedofilije i prava izopačenih. Zakoni koji su sankcionisali ovo zlo, polako ustupaju mesto zakonima koji ga glorifikuju. Srbija i srpsko zakonodavstvo, prate ovaj trend." Dalje, u vezi sa legalizacijom homoseksualnih brakova u Irskoj i ustanovljavanju novih "oblika porodice", u tekstu se postavlja pitanje: "Kakve su posledice ove pošasti?", te se zatim konstatuje: "Seksualna izopačenost postala je u zapadnim društvima zaštićena od strane svih organizacija koje se bave ljudskim pravima. Za homoseksualce i lezbejke su osnovane posebne asocijacije i organizacije koje se ogromnim budžetima i armijama advokata, štite ili zastupaju njihove interese".

Kako se ovakvim navodima na direktan način izražavaju ideje i mišljenja, kojima se ponižavaju lica drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne, kao i transrodnih lica, odnosno vređa njihovo dostojanstvo i stvara neprijateljsko, ponižavajuće i uvredljivo okruženje za ta lica, Udruženje *Da se zna!* je u maju 2018. godine, podnelo pritužbu Poverenici za zaštitu ravnopravnosti protiv odgovornog urednika Milovana Brkića. Milovan Brkić je odgovorio na navode iz pritužbe, te se između ostalog pozvao na slobodu izražavanja, ali ova nezavisna institucija nije prihvatila njegove navode, pa je doneo mišljenje da su predmetnim tekstom povređene odredbe člana 12. ZZD,³⁶ a Milovanu Brkiću kao odgovornom uredniku, dao preporuku da u „Magazinu Tabloid: Istine i zablude objavi izvinjenje kvir zajednici, te da ubuduće ne objavljuje priloge kojima se stvara strah i neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje za kvir zajednicu.

Budući da Milovan Brkić nije postupio po preporuci Poverenice za zaštitu ravnopravnosti Udruženje *Da se zna!* je u aprilu 2019. godine, podnelo tužbu Višem sudu

36 Zakon o zabrani diskriminacije, *Službeni glasnik RS*, br. 22/2009, Član 12.

u Beogradu, radi zaštite od diskriminacije, sa predlogom da sud utvrdi diskriminaciju, zabrani buduće objavljivanje tekstova kojima se diskriminišu kvir osobe, obaveže odgovornog urednika da objavi izvinjenje kvir zajednici, ukloni sporni tekst, te objavi presudu.

Da se zna! je u tužbi, između ostalog istakao, da se iz sadržaja predmetnog teksta jasno vidi da se homoseksualna orijentacija naziva uvredljivim terminom "pederastija" i da se zajedno sa transrodnosti dovodi u vezu sa pedofilijom, te se šalje poruka kvir osobama da doprinose razbijanju porodice i uništenju svega što za određeni deo javnosti predstavlja pozitivnu vrednost. Takođe, *Da se zna!* je istakao i da se u tekstu homoseksualna orijentacija i transrodnost označavaju kao zlo ("ples smrti"), te da predstavljaju takav vid opasnosti za društvo da je neophodno da im se "pruži otpor", jer će u suprotnom da nestane sve što je "pozitivno i ljudsko" u evropskoj civilizaciji. Pored toga kvir osobe se nazivaju izopačenim, dok se legalizacija homoseksualnih brakova u drugim evropskim zemljama označava kao "pošast".

Da se zna! je ukazao i na relevantne odredbe URS,³⁷ ZZD,³⁸ Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (ECHR),³⁹ te i na to da pravo na slobodu izražavanja nije neograničeno.

Naime, članom 21. URS⁴⁰ zabranjena je svaka diskriminacija, neposredna i posredna, po bilo kom osnovu. URS jemči slobodu mišljenja i izražavanja, kao i slobodu da se govorom, pisanjem, slikom ili na drugi način traže, primaju i šire obaveštenja i ideje, ali propisuje i da se sloboda izražavanja može zakonom ograničiti, ako je to, između ostalog, neophodno i radi zaštite prava i ugleda drugih.

Dalje, članom 2. stav 1. tačka 1. ZZD⁴¹ određeno je i da diskriminacija i diskriminatorno postupanje, predstavljaju svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje odnosno propuštanje, u odnosu na lica ili grupe kao i članova njihovih porodica, ili njima bliska lica, na otvoren ili prikriven način, a koji se zasniva između ostalog na seksualnoj orijentaciji i/ili rodnom identitetu.

Članom 12. ZZD⁴² zabranjeno je uznemiravanje i ponižavajuće postupanje koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica ili grupe lica na osnovu njihovog ličnog svojstva, a naročito ako se time stvara strah ili neprijateljsko, ponižavajuće i uvredljivo okruženje.

37 Ustav Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 98/2006.

38 Zakon o zabrani diskriminacije, *Službeni glasnik RS*, br. 22/2009.

39 Council of Europe, *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as amended by Protocols Nos. 11 and 14*, 4 November 1950, ETS 5.

40 Ustav Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 98/2006, Član 21.

41 Zakon o zabrani diskriminacije, *Službeni glasnik RS*, br. 22/2009, Član 2. Stav 1. Tačka 1.

42 *Ibid.*, Član 12.

Članom 14. ECHR⁴³ zabranjena je diskriminacija i propisano je da se uživanje prava i sloboda propisanih u navedenoj konvenciji obezbeđuje bez diskriminacije po bilo kom osnovu, a članom 1. Protokola 12. navedene konvencije⁴⁴ da se uživanje svih prava određenih zakonom obezbeđuje bez diskriminacije po bilo kom osnovu. Pored toga članom 10. ECHR⁴⁵ propisano je da svako ima pravo na slobodu izražavanja, koje uključuje slobodu posedovanja sopstvenog mišljenja, primanja i saopštavanja informacija i ideja bez mešanja javne vlasti i bez obzira na granice, ali i da pošto korišćenje ovih sloboda za sobom povlači dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim kaznama i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti teritorijalnog integriteta ili javne bezbednosti radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja i morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obaveštenja dobijenih u poverenju, ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti suda.

Dakle, pravo na slobodu izražavanja nije neograničeno. Prema odredbama URS i ECHR, zaštita ugleda i prava drugih je jedno od legitimnih ograničenja ovog prava.

Dalje, u praksi ESLJP, ograničenje prava na slobodu govora nepohodno je posmatrati u svetlu svakog konkretnog slučaja, što obuhvata analizu izjava i poruka koje se šalju, kao i prostornog i vremenskog konteksta u kojem su izjave date, te je potrebno utvrditi da li je ograničenje slobode izražavanja neophodno u demokratskom društvu i da li je srazmerno legitimnom cilju.

Stoga je *Da se zna!* u tužbi istakao i da su spajanjem reči “pederastije”, “agresivne transrodne propagande” i pedofilije, ove reči dobile izrazito negativnu konotaciju čime je poslata negativna poruka kvir zajednici, te da se stiče utisak da drugačija seksualna orijentacija od heteroseksualne, odnosno transrodnost, predstavlja nešto loše. Dakle, jasno je da su u tekstu nepotrebno upotrebljeni uvredljivi izrazi. Takođe, mediji imaju pravo da objave stavove i mišljenja novinara o najrazličitijim društvenim pojavama i događajima. Međutim, nedopustivo je da se stav o određenoj društvenoj pojavi, iskazuje uvredom cele jedne društvene grupe samo zbog toga što imaju određeno lično svojstvo, kao što je u konkretnom slučaju, seksualna orijentacija i rodni identitet.

Kada je reč o prostornom i vremenskom kontekstu, *Da se zna!* je ukazao na položaj kvir osoba u našem društvu. Naime, predrasude prema kvir zajednici su široko

rasprostranjene, a u prilog tome govore i različiti izveštaji i istraživanja, na koja je *Da se zna!* takođe ukazao sudu, a koji su bili aktuelni u vreme podnošenja tužbe.

Primeru radi, u Trećem periodičnom mišljenju Komiteta za ljudska prava o primeni Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima iz 2017. godine, kada je Komitet usvojio i Zaključna zapažanja i obavezao Srbiju da do 29. marta 2021. godine dostavi naredni periodični izveštaj, navedeno je da Komitet konstatuje da i dalje postoji visok nivo diskriminacije i nasilja nad LGBT osobama.⁴⁶

Takođe, u Izveštaju Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije Saveta Evrope navedeno je da se LGBT osobe suočavaju sa visokim nivoom predrasuda i da je bezbednost za njih svakodnevni razlog za zabrinutost.⁴⁷ Pored toga u istraživanju „Kako reforma sektora bezbednosti utiče na ljudsku bezbednost u Srbiji: ponovna procena uticaja reforme sektora bezbednosti na LGBT populaciju“ navedeno je da čak 80% ukupne populacije u Srbiji ne bi želelo da im komšija bude LGBT osoba. Ukupno 26% anketiranih LGBT osoba je navelo da je doživelo fizičko nasilje.⁴⁸

Dalje, rezultati istraživanja „Odnos medija u Srbiji prema diskriminaciji“ koje je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti sproveo u toku 2018. godine, pokazali su da novinari, iako prepoznaju da prema LGBT populaciji postoji izražena diskriminacija, i sami imaju određeni stepen socijalne distance prema ovoj manjinskoj grupi. Tako se sa tvrdnjom „Nemam ništa protiv LGBT osoba, ali neka oni to budu kod svoje kuće, a ne u javnosti“ slaže 21% ispitanih, dok je 15% neodlučno (Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, internet). Analiza drugog istraživanja koje je u toku godine sproveda Poverenik za zaštitu ravnopravnosti o stavovima predstavnika organa javne vlasti prema diskriminaciji u Srbiji, pokazali su da jedna četvrtina ispitanih smatra da bi se zaposleni u institucijama složili sa tvrdnjom „Homoseksualizam je bolest koju treba lečiti“.⁴⁹ (Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, internet).

Iz Izveštaja o radu Poverenika za zaštitu ravnopravnosti proizilazi i da je Poverenik u toku 2018. godine posebnu pažnju posvetio ukazivanju na to da govor mržnje podstiče nasilje i diskriminaciju, a česta meta govora mržnje su bile žene i pripadnici

43 Council of Europe, *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as amended by Protocols Nos. 11 and 14*, 4 November 1950, ETS 5, Article 14.

44 Council of Europe, *Protocol 12 to the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms on the Prohibition of Discrimination*, 4 November 2000, ETS 177, Article 1.

45 Council of Europe, *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as amended by Protocols Nos. 11 and 14*, 4 November 1950, ETS 5, Article 10.

46 Human Rights Committee (HRC), *Concluding observations on the third periodic report of Serbia, 10 april 2017, CCPR/C/SRB/CO/3*, dostupan na: <https://www.refworld.org/docid/591e9c4b4.html> (pristupljeno 9. avgust 2020).

47 European Commission Against Racism and Intolerance, *ECRI Report on Serbia (fifth Monitoring Cycle)*, adopted on 22 March 2017, 16. May 2017, CRI(2017)21. Dostupno na: <https://www.refworld.org/docid/59637e444.html> (pristupljeno 9. avgusta 2020).

48 Radoman J., Radoman M. i Šapić (2017), *Kako reforma sektora bezbednosti utiče na ljudsku bezbednost u Srbiji*, Beograd, Centar za istraživanje javnih politika i Misija OEBS-a u Srbiji, 2017.

49 Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, *Odnos predstavnika organa javne vlasti prema diskriminaciji u Srbiji*, Beograd, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, 2018, dostupno na: http://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/download/izvestaj_odnos_predstavnika_javne_vlasti_prema_diskriminaciji_u_srbiји_final.pdf (pristupljeno 3. avgusta 2020).

LGBT populacije, zbog čega je izdato više upozorenja.⁵⁰ Govor mržnje se tokom 2018. godine u javnom prostoru čuo i od predstavnika javnih funkcija i političara. Rezultati istraživanja „Odnos predstavnika organa javne vlasti prema diskriminaciji u Srbiji“ koje je Poverenik sproveo 2018. godine,⁵¹ ukazuju da, ako se izuzmu predstavnici pravosudnih organa, dve trećine ispitanika (62,5%) smatra da je govor mržnje zabranjen zakonom, ali zabrinjava podatak da su sa činjenicom da je govor mržnje zabranjen zakonom u najmanjoj meri upoznati predstavnici Narodne skupštine Republike Srbije (39%) i zaposleni u ministarstvima Vlade (40%). Takođe, kada je u pitanju postupanje po preporukama najveći broj nepostupanja po preporukama postoji u slučajevima diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije.

I u ovom postupku primetna je sporost u postupanju, iako je ZZD⁵² određeno da je postupak radi zaštite od diskriminacije hitan. Od podnošenja tužbe Višem sudu u Beogradu proteklo je više od godinu dana, a prvo ročište za glavnu raspravu još uvek nije održano odnosno isto je zakazano tek za kraj oktobra 2020. godine.

SRBIJA PROTIV D.M.

Jedan od retkih slučajeva koji je dobio sudski epilog, a koji je udruženje *Da se zna!* intenzivno pratilo od momenta kada je dobilo saznanja o njemu (decembar 2018), svakako je slučaj fizičkog napada motivisanog mržnjom učinjenom nad tri člana/ice kvir zajednice u Smederevu. Okrivljeni je proglašen krivim za krivično delo izvršeno iz mržnje u februaru 2020. godine, a presuda do trenutka pisanja ovog izveštaja, nije postala pravosnažna. Imajući u vidu da je od decembra 2012. godine kada je uveden član 54a, do danas doneto svega dve pravosnažne ovakve presuda, od velikog je značaja za buduću sudsku praksu analizirati postupanje nadležnog tužilaštva i suda u ovom konkretnom slučaju, još bolje rečeno – uočiti i označiti mesta koja sprečavaju, usporavaju ili čine neadekvatnom, primenu instrumenta zločina iz mržnje kao otežavajuće okolnosti.

D.M. je u septembru 2015. godine u Smederevu u prisustvu većeg broja građana i građanki koji/e su se vraćali/e sa koncerta, fizički napao I.I. i I.Đ., nanevši im lake telesne povrede uz homofobične izjave.

Naime I.I. i I.Đ. su nakon završenog koncerta u društvu drugarice i njenog maloletnog

deteta, krenuli ka „Vinskom gradu“ kada im je prišla grupa, tada njima nepoznatih mladića. Napadač, kasnije identifikovan kao D.M. je uzviknuo: „Eno ga onaj!“, misleći na I.I., zatim je s leđa udario I.I. pesnicom u potiljačni predeo glave, istovremeno odgurnuvši I.Đ. i njihovu drugaricu. I.Đ. je pitala D.M. zašto je udario I.I., na šta je on odgovorio: „Šta ti hoćeš, znam ja njega, jebem li mu mamu pedersku, ubiću ga ovo je Srbija, takav ne može ovde da živi, ovo je Smederevo“, te je nogom s leđa udario I.I. u međunožje, koji je još uvek bio ošamućen od prvog udarca u glavu. D.M. je zatim rukom oko vrata uhvatio I.Đ. koja je pokušala da ga spreči u napadu na I.I., savio je ka zemlji i istovremeno je više puta udario u predelu čela. D.M. je zbog nailaska policije trčeći napustio lice mesta, ali su ga oštećeni prepoznali na društvenim mrežama te je tako, a kasnije i prepoznavanjem pred policijom (u martu 2016. godine), utvrđen njegov identitet.

U opisnom događaju I.I. je zadobio lake telesne povrede u vidu nagnječine u potiljačnom predelu glave i nagnječine u desnom preponskom predelu, dok je I.Đ. zadobila takođe lake telesne povrede u vidu nagnječine u predelu glave, što je i utvrđeno medicinskim veštačenjem u januaru 2017. godine.

Nadležno javno tužilaštvo je u februaru 2017. godine podnelo optužni predlog kojim je D.M. stavljeno na teret krivično delo nasilničko ponašanje iz člana 344. stav 2. u vezi sa stavom 1. KZ.⁵³ Mi smo i u nekim ranijim slučajevima o kojima smo obavestavani od strane oštećenih, ukazivali na to da se radilo o zločinu iz mržnje prema LGBT+ osobama (zbog rečnika koji su nasilnici koristili prilikom izvršenja krivičnog dela i u svojim kasnijim izjavama u policiji i tužilaštvu) a da motiv mržnje nije bilo prepoznato ni u optužnom aktu a ni prilikom izricanja presude.⁵⁴ Podsetimo se slučaja fizičkog nasilja nad trans ženom u Valjevu, kada je tužilaštvo nije navelo motiv mržnje u optužnom predlogu iako je iz utvrđenog činjeničnog stanja proizlazilo da je okrivljeni krivično delo izvršio iz mržnje i to zbog ličnog svojstva oštećene odnosno njenog (trans)rodnog identiteta. Tada smo Republičkom javnom tužilaštvu podneli Zahtev za podnošenje Inicijative za zaštitu zakonitosti, smatrajući da je došlo do povrede zakona, jer prilikom odmeravanje kazne okrivljenom sud nije uzeo u obzir i član 54a KZ.⁵⁵ Ovo naročito, jer je i sam okrivljeni jasno priznao svoj motiv, izjavivši da je krivično delo izvršio zato što ga je iritiralo to što je oštećeni bio obućen u ženu.

Na inicijativu Udruženja *Da se zna!* Republičko javno tužilaštvo podnelo je u decembru 2017. godine Vrhovnom kasacionom sudu Zahtev za zaštitu zakonitosti, sa predlogom da Vrhovni kasacioni sud utvrdi da je presudom Osnovnog suda u Valjevu

50 Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, *Redovan godišnji izveštaj*, Beograd, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, 2019.

51 Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, 2018.

52 Zakon o zabrani diskriminacije, *Službeni glasnik RS*, br. 22/2009.

53 Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

54 Kovačević, M., *Podaci, a ne zvona i praproc* 2, Beograd, *Da se zna!*, 2019, str. 31.

55 Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

povređen zakon u korist okrivljenog. Međutim, nakon više od godinu dana od podnošenja Zahteva za zaštitu zakonitosti, Vrhovni kasacioni sud je navedeni zahtev odbacio kao nedozvoljen, a u obrazloženju svoje odluke je, između ostalog, naveo:

- da je član 54a KZ⁵⁶ imperativne prirode, po kojoj je sud dužan da okolnost da li je delo učinjeno iz mržnje ceni kao otežavajuću okolnost;
- da se vanredni pravni lek Zahtev za zaštitu zakonitosti ne može podneti zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja;
- da u konkretnom slučaju nije bilo nikakvih aktivnosti od strane javnog tužioca u pravcu dokazivanja da se u konkretnom slučaju radi o zločinu iz mržnje;
- da nisu tačni navodi Republičkog javnog tužioca da je sud nesporno utvrdio da je okrivljeni krivično delo učinio iz pobuda mržnje, dok je u izreci presude navedeno da je okrivljeni prišao oštećenom i bez ikakvog povoda preduzeo radnje, bliže opisane u izreci presude.

Ovakav odgovor Vrhovnog kasacionog suda, ukazao je na to da sud ne može da ceni otežavajuću okolnost, ukoliko ga tužilaštvo nije navelo u optužnom predlogu. Sa druge strane, tužilaštvo je zauzimalo stav da je cenjenje otežavajuće okolnosti isključivo u nadležnosti suda, kako precizno i stoji u članu 54a: "Ako je krivično delo učinjeno iz mržnje zbog pripadnosti rasi i veroispovesti, nacionalne ili etničke pripadnosti, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta drugog lica, **tu okolnost sud će ceniti kao otežavajuću okolnost**, osim ako ona nije propisana kao obeležje krivičnog dela." Međutim, posle obrazloženja koje je Vrhovni kasacioni sud izneo na podnetu Inicijativu Republičkog javnog tužilaštva, postalo je jasnije da tužilaštvo treba da preduzme niz radnji kako bi sud uopšte mogao da ceni otežavajuću okolnost pri određivanju kazne. Pa su tako već u *Smernicama za krivično gonjenje zločina iz mržnje u Republici Srbije* koje su objavljene 2018. godine, na čijoj izradi je radilo Republičko javno tužilaštvo uz podršku Misije OEBS-a u Srbiji, date jasnije preporuke za postupanje nadležnih tužilaštava u slučajevima zločina iz mržnje:

"Imajući u vidu da je teret dokazivanja optužbe na tužiocu (čl. 15 st. 2 ZKP), a da su predmet dokazivanja činjenice koje čine obeležje krivičnog dela ili od kojih zavisi primena neke druge odredbe Krivičnog zakonika (čl. 83 st. 1 ZKP), može se pretpostaviti da sud, u slučaju zločina iz mržnje, ukoliko javni tužilac u izreci optužnog akta ne navede u činjeničnom opisu i pravnoj kvalifikaciji dela da se radi o krivičnom delu učinjenom iz mržnje, neće utvrđivati pobude za izvršenje konkretnog krivičnog dela, već će svoju odluku zasnovati isključivo na optužnom aktu i dokazima koje predloži tužilac."⁵⁷

56 *Ibid.*

57 Mirović, T. i dr., 2018, str. 27.

Slučaj koji je predmet razmatranju u ovoj studiji, za razliku od slučaja nasilja nad trans ženom u Valjevu, počeli smo da pratimo u aktuelnom trenutku. To znači da smo mogli saznanja o toku ovog postupka, činjenicu da u optužnom aktu nije bio naveden član 54a, da iznesemo na međusektorskom sastanku koji je redovni forum za diskusiju u vezi sa zločinom iz mržnje između državnih organa i predstavnika organizacija civilnog društva.

Od 2014. godine u organizaciji Kancelarije za ljudska i manjinska prava, a uz podršku Misije OEBS-a u Srbiji, održavaju se koordinacioni sastanci predstavnika nadležnih državnih organa i organizacija civilnog društva u cilju uspostavljanja mehanizma borbe protiv zločina iz mržnje u Republici Srbiji. Pomenuti sastanci proistekli su iz Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije i njoj pripadajućeg Akcionog plana (2014-2018).

Svrha sastanka je saradnja i deljenje iskustva između nadležnih državnih organa, pre svega Ministarstva pravde, Ministarstva unutrašnjih poslova, Vrhovnog kasacionog suda, Republičkog javnog tužilaštva, Pravosudne akademije, Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, Centra za osnovnu policijsku obuku i Kancelarije za ljudska i manjinska prava, kao i organizacija civilnog društva koje su u dosadašnjem radu imale značajnu ulogu u borbi protiv zločina iz mržnje. Sastancima prisustvuju i predstavnici Misije OEBS u Srbiji. Sastanke saziva nacionalna kontakt osoba za borbu protiv zločina iz mržnje ispred Kancelarije za ljudska i manjinska prava, sa ciljem usvajanja konkretnih predloga u rešavanju problema kriminaliteta mržnje. Udruženje *Da se zna!* od svog osnivanja 2016. godine učestvuje na koordinacionim sastancima predstavnika nadležnih organa. Odmah pošto smo dobili saznanja da optužni predlog u ovom slučaju ne sadrži motiv mržnje, slučaj smo izneli pred mrežu formiranu od učesnika/ca koordinacionih sastanaka nakon čega je u januaru 2019. godine došlo do promene nadležnog tužioca kao i preciziranja optužnog predloga. U tom trenutku smo već mogli da se pozovemo i na gore pomenute Smernice:

"Ukoliko činjenični opis u optužnom aktu ne sadrži i činjenice i okolnosti iz kojih proizilazi da je krivično delo učinjeno iz mržnje, a sud primeni član 54a Krivičnog zakonika, kao obaveznu otežavajuću okolnost, što zavisi od toga da li je tokom postupka utvrđeno da je delo učinjeno iz mržnje, može se postaviti pitanje prekoračenja optužbe, odnosno da li bi okrivljeni u tom slučaju bio oglašen krivim za nešto što mu nije stavljeno na teret optužnim aktom."⁵⁸

Preciziranim optužnim predlogom, nadležno javno tužilaštvo je uzelo u obzir činjenicu da je D.M. delo izvršio motivisan mržnjom zbog pretpostavljene seksualne orijentacije oštećenog I.I, te je delo kvalifikovano kao nasilničko ponašanje iz člana

58 Mirović, T. i dr., 2018, str. 28.

344. stav 2. u vezi sa stavom 1. i u vezi sa članom 54a. KZ.⁵⁹ Međutim, i nakon izmene optužnog akta u delu dispozitiva i pravne ocene krivičnog dela, tužilaštvo je ostalo pri prvobitnom predlogu da se D.M. osudi na kaznu zatvora od 6 meseci.

Nakon održanog usmenog i javnog pretresa i ocene svih izvedenih dokaza, sud je u februaru 2020. godine, doneo presudu kojom je D.M. oglašen krivim za delo nasilničko ponašanje iz člana 344. stav 2. u vezi sa stavom 1. i u vezi sa članom 54a. KZ⁶⁰ i osudio D.M. na kaznu zatvora u trajanju od šest meseci, koju će izdržavati u prostorijama u kojima stanuje, uz primenu elektronskog nadzora.

Imajući u vidu da je za krivično delo nasilničko ponašanje iz člana 344. stav 2. u vezi sa stavom 1, zaprećena kazna zatvora u trajanju od 6 meseci do 5 godina, u konkretnom slučaju se može primetiti blaga kaznena politika pravosuđa. Naime, iako je krivično delo izvršeno iz mržnje, odnosno uz otežavajuću okolnost iz člana 54a KZ⁶¹, od strane tužilaštva je predložena, a shodno tome od strane suda i izrečena, najblaža predviđena kazna. Time se otvara pitanje da li organi pravosuđa percipiraju zločine iz mržnje kao posebno društveno opasna krivična dela.

Optuženi D.M. je na prvostepenu presudu uložio žalbu zbog bitne povreda odredaba krivičnog postupka, pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja, povrede KZ⁶² kao i zbog odluke o krivičnoj sankciji. Nadležno javno tužilaštvo je takođe uložilo žalbu na prvostepenu presudu, jer je sud propustio da odluči o predloženoj meri bezbednosti zabrane približavanja i komunikacije D.M. sa oštećenima, a imajući u vidu da oštećeni osećaju strah i ugroženost od strane D.M. upravo zbog motiva iz kog je krivično delo izvršio.

Sud nadležan za odlučivanje po žalbama, još uvek nije doneo odluku, te iako je prošlo gotovo 5 godina od izvršenja dela u postupku nije doneta pravnosnažna presuda.

U konkretnom postupku je uočena sporost u postupanju, što je nažalost u praksi sudova veoma čest slučaj. Tome je doprinelo i neefikasno sprovođenje mera za obezbeđivanje prisustva okrivljenog, uključujući i pozivanje putem pošte. Takođe, mogla se uočiti i svojevrsna nespremnost suda da odredi težu meru za obezbeđivanje prisustva okrivljenog ukoliko se njegovo prisustvo ne može obezbediti lakšom merom. Glavni pretres je zakazivan u razmacima od nekoliko meseci, a od ukupno pet zakazanih pretresa u 2019. godine, održan je samo jedan.

⁵⁹ Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ *Ibid.*

⁶² *Ibid.*

INDEKS TABELA I GRAFIKONA

Broj tabele	Naziv	Strana
Tabela 1.1.	Uporedni prikaz protivpravnog postupanja u procentima	23
Tabela 1.2.	Uporedni prikaz protivpravnog postupanja u apsolutnim brojevima	24
Tabela 1.3.	Prikaz incidenata prema izvoru informacija u 2019. Godini	24
Tabela 1.4.	Uporedni prikaz incidenata prema izvoru informacija	25
Tabela 1.5.	Prikaz incidenata prema lokaciji i tipu lokacije u 2019. godini	26
Tabela 1.6.	Uporedni prikaz incidenata prema tipu lokacije	27
Tabela 1.7.	Uporedni prikaz incidenata prema mestu	31
Tabela 1.8.	Uporedni prikaz udela fizički nasilnih incidenata u ukupnom broju incidenata	32
Tabela 1.9.	Prikaz incidenata prema tipu i stepenu povrede u 2019. Godini	33
Tabela 1.10.	Prikaz odnosa fizičkog nasilja bez telesnih povreda i fizičkog nasilja sa telesnim povredama za 2019. godinu	33
Tabela 1.11.	Prikaz broja prebrodilaca i aktivističkog angažmana prebrodilaca u 2019. godini	35

Tabela 1.12.	Prikaz odnosa branitelja ljudskih prava i ostalih prema broju prebrodilaca u 2019. godini	35
Tabela 1.13.	Uporedni prikaz broja prebrodilaca	36
Tabela 1.14.	Uporedni prikaz aktivističkog angažmana prebrodilaca	36
Tabela 1.15.	Uporedni prikaz rodnog identiteta prebrodilaca (bez grupa)	37
Tabela 1.16.	Uporedni prikaz seksualne orijentacije prebrodilaca (bez grupa)	38
Tabela 1.17.	Uporedni prikaz starosti prebrodilaca (bez grupa)	39
Tabela 1.18.	Prikaz prijave incidenata u 2019. godini	40
Tabela 1.19.	Prikaz incidenata prema instituciji/organizaciji kojoj su prijavljeni u 2019. godini	41
Tabela 1.20.	Uporedni prikaz incidenata prijavljenih policiji, tužilaštvu i Povereniku za zaštitu ravnopravnosti	42
Tabela 1.21.	Prikaz incidenata prema razlogu neprijavlivanja u 2019. godini	44
Tabela 2.1.	Prikaz prijavljenih incidenata prema izvoru informacija	63
Tabela 2.2.	Prikaz prijavljenih incidenata prema lokaciji i tipu lokacije	65
Tabela 2.3.	Prikaz prijavljenih incidenata prema mestu	66
Tabela 2.4.	Prikaz prijavljenih incidenata prema tipu i stepenu povrede	68
Tabela 2.5.	Prikaz prijavljenih incidenata prema broju prebrodilaca	70

Tabela 2.6.	Prikaz prijavljenih incidenata prema aktivističkom angažmanu prebrodilaca	70
Tabela 2.7.	Prikaz prijavljenih incidenata prema seksualnoj orijentaciji prebrodilaca (bez grupa)	70
Tabela 2.8.	Prikaz prijavljenih incidenata prema rodnom identitetu prebrodilaca (bez grupa)	71
Tabela 2.9.	Prikaz prijavljenih incidenata prema starosti prebrodilaca (bez grupa)	72
Tabela 2.10.	Prikaz incidenata prema nadležnim institucijama kojima su prijavljeni	75
Tabela 2.11.	Prikaz incidenata prema broju nadležnih institucija kojima su prijavljeni	76
Tabela 2.12.	Prikaz incidenata prema statusu predmeta	80
Tabela 2.13.	Prikaz incidenata u predistražnom postupku prema informisanosti prebrodilaca o preduzetim radnjama	81
Broj grafikona		
Naziv		
Strana		
Grafikon 1.1.	Prikaz incidenata prema izvoru informacija u 2019. Godini	24
Grafikon 1.2.	Prikaz incidenata prema tipu lokacije u 2019. Godini	27
Grafikon 1.3.	Prikaz incidenta prema mestu u 2019. godini	30
Grafikon 1.4.	Prikaz incidenata prema tipu povrede u 2019. godini	32
Grafikon 1.5.	Prikaz broja prebrodilaca i aktivističkog angažmana prebrodilaca u 2019. godini	36

Grafikon 1.6.	Prikaz rodno identiteta prebrodilaca u 2019. godini (bez grupa)	37
Grafikon 1.7.	Prikaz seksualne orijentacije prebrodilaca u 2019. godini (bez grupa)	38
Grafikon 1.8.	Prikaz starosti prebrodilaca u 2019. godini (bez grupa)	39
Grafikon 1.9.	Prikaz prijave incidenata u 2019. godini	40
Grafikon 1.10.	Prikaz incidenata prema instituciji/organizaciji kojoj su prijavljeni u 2019. godini	41
Grafikon 1.11.	Prikaz incidenata prema razlogu neprijavlivanja u 2019. godini	44
Grafikon 2.1.	Prikaz prijavljenih incidenata prema izvoru informacija	64
Grafikon 2.2.	Prikaz prijavljenih incidenata prema tipu lokacije	64
Grafikon 2.3.	Prikaz prijavljenih incidenata prema mestu	67
Grafikon 2.4.	Prikaz prijavljenih incidenata prema tipu povrede	69
Grafikon 2.5.	Prikaz prijavljenih incidenata prema seksualnoj orijentaciji prebrodilaca (bez grupa)	71
Grafikon 2.6.	Prikaz prijavljenih incidenata prema rodnom identitetu prebrodilaca (bez grupa)	72
Grafikon 2.7.	Prikaz prijavljenih incidenata prema starosti prebrodilaca (bez grupa)	73
Grafikon 2.8.	Prikaz incidenata prema nadležnim institucijama kojima su prijavljeni	75
Grafikon 2.9.	Prikaz incidenata prema broju nadležnih institucija kojima su prijavljeni	76

Grafikon 2.10.	Prikaz incidenata prema statusu predmeta	80
Grafikon 2.11.	Prikaz incidenata u predistražnom postupku prema informisanosti prebrodilaca o preduzetim radnjama	81

LITERATURA

European Commission Against Racism and Intolerance, *ECRI Report on Serbia (fifth Monitoring Cycle)*, adopted on 22 March 2017, 16. May 2017, CRI(2017)21. Dostupno na: <https://www.refworld.org/docid/59637e444.html> (pristupljeno 9. avgusta 2020).

European Union: Council of the European Union, *Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA*, 14 November 2012, L 315/57.

European Union Agency for Fundamental Rights, *A long way to go for LGBTI equality*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020.

Human Rights Committee (HRC), *Concluding observations on the third periodic report of Serbia*, 10 april 2017, CCPR/C/SRB/CO/3, dostupan na: <https://www.refworld.org/docid/591e9c4b4.html> (pristupljeno 9. avgust 2020).

Janković, B., Mišljenje br. 07-00-293/2018-02 od 22. marta 2019. godine. Dostupno na: <http://ravnopravnost.gov.rs/284-18-pritužba-u-d-s-z-protiv-v-d-zbog-diskriminacije-na-osnovu-seksualne-orijentacije-u-oblasti-javnog-informisanja-mediji-ma-cir/>. (pristupljeno 3. avgusta 2020).

Kovačević, M., *Podaci, a ne zvona i praproc* 2, Beograd, *Da se zna!*, 2019.

Labris (2019), *Analiza efekata Strategije i pratećeg Akcionog plana prevencije i zaštite od diskriminacije*, Beograd: Labris.

Mirović, T. i dr. (2018), *Smernice za krivično gonjenje zločina iz mržnje u Republici Srbiji*, Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji.

Planojević, N., „Kvir kao inkluzivniji termin za LGBT+ porodicu”, (internet), 5. jun 2020., dostupno na: <http://blog.dasezna.lgbt/2020/06/05/kvir-kao-inkluzivniji-termin-za-lgbt-porodicu/> (pristupljeno 25. jula 2020).

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, „Odnos medija u Srbiji prema diskriminaciji” (internet), dostupno na: <http://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2018/11/Odnos-medija-u-Srbiji-prema-diskriminaciji.pdf> (pristupljeno 3. avgusta 2020).

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, *Odnos predstavnika organa javne vlasti prema diskriminaciji u Srbiji*, Beograd, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, 2018, dostupno na: http://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/download/izvestaj_odnos_predstavnika_javne_vlasti_prema_diskriminaciji_u_srbiji_final.pdf (pristupljeno 3. avgusta 2020).

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, *Redovan godišnji izveštaj*, Beograd, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, 2019.

Radoman J., Radoman M. i Šapić (2017), *Kako reforma sektora bezbednosti utiče na ljudsku bezbednost u Srbiji*, Beograd, Centar za istraživanje javnih politika i Misija OEBS-a u Srbiji, 2017.

Stojanović, B., „Zločin iz mržnje - (ne)dovršena priča”, (internet) 7. novembar 2019., dostupno na: <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1730213> (pristupljeno 26. jula 2020).

Uprava policije MUP-a, *Priručnik za rad policije sa LGBTI populacijom*, Beograd, MUP P. Srbije, 2016.

PRAVNI INSTRUMENTI

Bayev and Others v. Russia, predstavke br. 67667/09, 44092/12, 5671/12.

Zakon o javnom redu i miru, *Službeni glasnik RS*, br. 6/2016 i 24/2018.

Zakon o policiji, *Službeni glasnik RS*, br. 6/2016, 24/2018 i 87/2018.

Zakon o rodnoj ravnopravnosti, *Službeni glasnik RS*, br. 104/2009.

Zakon o zabrani diskriminacije, *Službeni glasnik RS*, br. 22/2009.

Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

Oliari and Others v. Italy, br. 18766/11 i 36030/11.

Ustav Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 98/2006.

Council of Europe, *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as amended by Protocols Nos. 11 and 14*, 4 November 1950, ETS 5.

Council of Europe, *Protocol 12 to the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms on the Prohibition of Discrimination*, 4 November 2000, ETS 177.

